

Universul

literar

Anul XLV Nr. 3

13 Ianuarie 1929

5 Lei

ION NADEJDE

C t i t o r i i

SCRIITORI și CURENTE

ION NĂDEJDE

B. CECROPIDȘI

A murit zilele trecute Ion Nădejde și prilejul morții lui a reamintit dintr'odată o epocă din evoluția spiritului românesc. Sunt nume legate atât de mult de timpul lor încât revenirea lor în actualitate are ceva dintr'un act de magie.

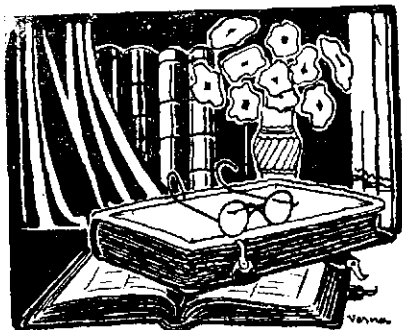
Epoca polemicilor lui Titu Maiorescu și Gherea, epoca socialismului militant, a tineretului generos și entusiast, a Contemporanului.

Desigur că puțini oameni la noi au avut o înrăurire atât de intensă, atât răscolitoare asupra timpului lor ca șeful socialist de acum aproape o jumătate de veac.

Când l-am cunoscut eu, era ca și intrat în Istoria literară. Avea ceva monahal în privirea obosită, caldă și îndepărtată. Arăta lucrurilor de acum un interes de curiozitate fără obiect precis, fără dorințe, fără gânduri, ca un vizitator de muzeu. Ion Nădejde bătrân, trăise, ca într'un raccourci, atâtea faze psihologice și sociale, câte sunt necesare filosofiei ca să cunoască oamenii pe deplin. El știa bine că tot ciclul se reeditează, că oamenii și împrejurările revin, întârzie o clipă îndeplinindu-și destinul și dispar îndeplinindu-l încă și mai mult.

Se adâncise în studii de drept ruse pe care le cunoștea se spune în toate tainele, atâtea câte poate deslega un erudit. Cu gestul blajin, cu pasiunea lui inactuală Ion Nădejde, după sbuciumul istoric al tineretului părea acum unul din acei cărturari sârjați cu afecțiune de Anatole France.

CAMIL PETRESCU

În ajunul anului nou, câți-va înși, — poate 20 — au dus la groapă, la cimitirul Bellu, pe Ion Nădejde.

Ion Nădejde n'a fost un îndrumător; dar a fost un mare binevoitor de a răspândi și a tâlmăci cunoștințe. N'a fost un iluminat și un stăpânitor de suflete, dar a crezut și a propovăduit cu temeinicie. El a crezut cu nesațiu în drepturile poporului muncitor și n'a ocolit nicio ostensală, ca să arate, cari sunt drepturile poporului. N'a fost teoretician, dar a fost un adevă-

I. Nădejde, V. Mortun și Al. Ionescu

rat propagandist prin stăruință și muncă. S'a adresat și muncitorilor și intelectualilor, îmbrățișând ambele categorii, cu aceeași bunăvoință de dascăl blând, de pedagog blajin. Celor dintâi să le arate, că ei formează clasa socială, căreia i se cuvine solicitudine, celorlalți, că au datoria să fugirjească de sufletele celor dintâi.

Îmbibat de ideologia socialistă, Ion Nădejde a adus în publicistica românească, ideile socialiste, în forma lor romantică. Revista „Contemporanul”, „Revista Socială”, Munca științifică și literară, ziarul „Lumea nouă”, întemeiate de Ion Nădejde și-au avut o importanță nediscutabilă în evoluția spiritului generațiilor dinainte de războiu.

Oricât de combătute au fost ideile din acele publicații, oricât n'au izbutit ele să-și facă drum, din fundul bibliotecilor publice au ispitit să li se cercetească și au îndemnat la lecturi mai ample.

Împotriva ideilor lui Nădejde, erau nu coalizate, dar erau prea puternice atitu-

dinea partidului liberal, impozantă, tu-line estetică a „Junimei” și prea flerită mișcarea naționalistă în fierbea curentul îndrumat mai apoi acel magnific dinamism de prof. N. în „Semănătorul”.

Dacă Ion Nădejde ar fi fost mai luptător, dacă ar fi avut mai amplă ziunea și mai vibrant talent, înfrărea lui n'ar fi avut un caracter apră tragic.

Când a căzut înfrânt Nădejde, pa nu s'a mai putut ridica. S'a închis e totul Nădejde deși ani mulți încă a cit fără odihnă. Dar munca lui a fost dramatică decât e îndeobște munca lecturalilor, cari sunt urmăriți par'că blestemul contradicțiilor. El venise în lupta de clasă, cu manifestul comu, cu doctrina și iluzia socialistă, cu aș cu tendința, — pe care a reluat-o cu, comparabil mai mult talent Gherea — tot Nădejde să înșire apoi în foiletoam „Voința Națională” tâlmăcirea soladi mului linișitor și să arate ce superitate prezintă teoria lui Bourgeois, față revoluționarismul lui Marx și Engels. fiecă clipă, Ion Nădejde era pus pe 2 u loane, în cele două Țostase.

Totuș el a înfruntat cu răbdare to invinuirile.

A răbdat și era împăcat cu sine. Șitunci, la început, când a încercat să d pice drumul cu formula socialistă în țară de plugari, cari râvneau să-și amica lor proprietate individuală, cu s rit profund conservator și adânc naționalism și mai apoi când a apărut evația firească a marelui și micii burghezii.

Nădejde a fost călăuzit de dorul de furniza material de documentare și de cugetare.

Știrea trebuie comentată, trebuie comp rată și complectată. Fenomenul nu f' bue numai înregistrat, ci tâlmăcit, vâ ficit și lămurit. Așa înțelegea Nădejde că e necesar să se facă gazetăria. El cîe nconținut. Și par'că se simțea vinoe să nu noteze cât mai mult din lectur lui spre a împărtăși și cititorilor ziare românești, din bogăția materialului dmat de el.

De aceea Nădejde a întrebuintat în ristică metoda de profesor.

Cititorul nu numai să afle, dar să iuțe.

La mormântul lui Nădejde, am sp următoarele, care caracterizează întegi personalitatea dispărutului:

„Și când scria în reviste și când scri în presa zilnică, Nădejde a avut atitudinea dascălului blând și bun, împovărat de cunoștințe, dornic de a da cât m mult dela sine și iertând cu toată îngădinta civilizatăului, semeție imputătoare ale ignoranței.

Ion Nădejde a fost ziarist, chiar căru făcea ziaristică, fiindcă era călăuz de dorul de a împrăști cunoștințe în ppor, de a deschide părțile de înțelegere i masele populare și de a le ridica din be na lor primejdioasă.

S'a putut socoti, că munca aceasta

SCRIITORUL ION NĂDEJDE

Nimic nu evocă mai bine personalitatea cuiva decât ceea ce s'a scris împotriva lui. În această linie răsfoind scrierile lui Ion Nădejde cât și cel adresate lui am dat peste o broșură cu coperta posibil marcând moda socialistă a vremii și temperatura la care fusese scrisă, intitulată „UN MANIAC MONSTRU” (Ion Nădejde) *incercare psihologică* de Eduard Dioghenide în care omul Ioan Nădejde cât și opera lui este înjurată cât se poate mai bine (din punct de vedere al înjurăturii). Cartea este scrisă în Iași exact acum patruzeci de ani excluzând primele zile petrecute ale anului 1929) și arată că pamfletul pe vremea aceea era cel puțin în intenție egală cu cel de astăzi.

Inversând lentilele i-am avut în față întreg pe Ion Nădejde mai ales pe scriitorul Ion Nădejde, pe care în deosebi îl căutam. Întâi, Ion Nădejde a crezut în el. Idealului marxist și engelist, cari prima tinerețea pe vremurile acelea, s'a închinat Ion Nădejde pe orice pășină pe care a scris-o. „Contemporanul” lui deschidea noui drumuri pentru intelectualitatea românească, noui discuții, noui scăpărări cerebrale. Pentru intelectualitatea românească care s'a fost străbătută decât de atâtea curente cât, înnumărate, n'ar depăși mărimea unei mâini, acesta e mult. Chiar dacă ideilor pe cari le-a slujit Ion Nădejde cu atâtea credință, sunt astăzi îndepărtate de discuție și nu fost revizuite chiar de el, ceea ce arată un clar văzător al realității noastre sociale politice și intelectuale din vremea lui, mișcarea de la „Contemporanul” însemna rezolvarea problemelor sufletului românesc sub unghiul unei metode mai proprii experienței și înaltității procedurii care sta la baza oricărui proces de cunoaștere adevărată. Tot ce a semnat el în „Contemporanul” (fondat în 1881) ca polemic, (amintim pe el cu Macedonski din 1883, una dintre cele mai bune înfierări a rătăciții ce-o adresase Macedonski lui Eminescu căruia nebunia îi tăiasse drumul) articole de popularizare a științei atât de necesare remururilor de atunci, discuții la comparamentul teoriei răsăritene de către Xenopol, în care Ion Nădejde se învecerează un cunoscător al elementelor de discuție istorică, un spirit cu ascuțită introspecție în probleme de acest fel. Amintim în această linie: monografiile „Istoria lui Ștefan cel Mare” și schița „Miron Costin și vremea lui” (1888) Iași.

Ion Nădejde ar fi avut un caracter revoluționar. Presa și ziaristii conștii își revendică azi și-și vor revendica oricând în acest cadru, rolul de destelenirea sufletului multimei și continua înțelegere a realităților. Pe temeiul acesta, afirmări de drepturi, pe cărămăul acesta, împlinirea datoriei.

Când n'a mai făcut ziaristică, obosit de ani, Ion Nădejde a rămas în bibliotecă făcând mai departe munca de neostentată curiozitate intelectuală.

În presă Nădejde a reprezentat o poartă culturală.

N'a fost violu și sprinten, n'a fost violent și nici pitoresc în expresii. Dar a avut totdeauna cunoștințe temeinice și variate de sociolog, de filolog și om drept:

B. CECROPIDE

Nu ne putem opri de a nu cita încheierea acestei cărți pentru savoare și de naivă exagerare caracteristică oricărui spirit perfect credincios ideilor lui.

Miron Costin a fost jăcaș, a fost asupritor ca toți boierii din acele vremi, dar a fost om întreg la minte și bărbat în războiu, astăzi însă, vreau să ia locul acelor uriași niște pitici, stărpituri...

Ion Nădejde nu este totuși exclusivist. Umbra marelui cronicar nu cade strămb în unghiul vederilor lui.

Tot în „Contemporanul” (1884-86) dăm peste interesanta discuție asupra textelor *măhărene* în care cunoștințele de filolog descendent din Lambrior sunt puse serios la contribuție pentru elucidarea chestiunii originalității acestui manuscris. Citești tot așa cu un surâs de îngăduință dar și de interes articolele „ateiste” cari producuse în vremea aceea multă zarvă în rândurile teologice (Biserica cunoscându-și insuficiența apologetică s'a sferiat mai totdeauna). Toate acestea sunt scrise strâns ideologic și sale cu o rigurozitate care nu puțin apăsa pe tinerii de atunci, au trecut pragul casei din Sărărie, unde al doilea personaj important era „Coana Sofia, rigurozitate al cărei exces se resimte în scrisul multora din tinerii de atunci, astăzi cu situații în publicistică. Era o disciplină care se impune totdeauna unui crez precis și combativ. Un alt merit pentru „Contemporanul” este și faptul că Gherea aici egalizează critica lui socialistă.

Dar cartea care marchează însă pe Ion Nădejde este „Istoria limbii și literaturii române” (Iași, 1888) carte scrisă pentru cursul superior liceal. (Să nu uităm că Ion Nădejde fusese profesor și pentru ideile lui „neoficiale” îndepărtat de catedră și deci cu nostalgie pentru luminarea minților tinere, de procesul căreia fusese lipsit.

Este prima carte scrisă în acest sens. Deși distribuirea materialului la care filologul biruise pe istoricul literar, este făcută nu tocmai strict partea filologică amplând aproape trei sferturi din pagini unde ideile jambrieriene sunt expuse cu prea mult lux, iar partea istorică e scrisă pripit, personalitatea scriitorilor slab schițată uneori cu vădită intenție, deformată de multeori sub unghiul vederilor socialiste, cartea a servit mult istoricografilor de mai târziu din păcate atât de puțini. Motivul pe care-l cităm aici și care stă la baza scrierei acestei cărți dovedește pe Ion Nădejde un bun pedagog:

În adevărul, studiul abstract al gramaticii nu poate da deprinderea de a vorbi și scrie curată o limbă, trebuie modele literare din toate veacurile. Punându înaintea școlarilor modele din trecut avem de gând să-i facem să le placă mai multă a lua cuvinte plastice din autorii vechi ori din poporul de căru să împlă limbă cu cuvinte neînțelese, cu treabă și fără treabă.

Criticile aduse cărții acesteia (vezi *Boydan* în „Convorbiri literare” și *I. N. Roman*, în *România liberă* 1888 Februarie), dovedesc interesele ce a prezentat apariția ei.

Din articolele scrise în „Lumea nouă” din răvna cu care a tradus Dreptul civil și comercial rusesc, din tot ce a semnat I. Nădejde istoric, filolog, literat, jurist, etc., se trasează pe linia meritosilor noștri înaintași enciclo-

pediști, care abordau toate domeniile de manifestare a spirituală cu setea eroică (ferică prin riscurile ei) de a umple lacunele prezave ce prezenta cultura românească și a face ca într'o sută de ani de efort spiritual să putem câpăta considerația răvnită din partea culturilor cu mult mai vechi. Riscul întreprinderii se resimte. Eroismul ei nu poate fi însă întunecat.

Ion Nădejde s'a simțit dator de a lua parte la frământarea aluatului românesc și pentru aceasta binemerită.

CONST. PĂCLE

adevarate

La club, într'o zi, ni-s'a spus lămurit
Că statul burghez e un... „hoit
putrezit”.

Iar noi ne făleam pretutindeni

Că-i destul ca Nădejde să spună-un
cuvânt

Și hoitul va fi pogorît în pământ

Iar steagul cel roș o să fâlăie'n vânt

Cum fâlăie 'n ziua de-Armîndeni!

Iar lumea va fi fericită prin noi!...

Atunci au să piară dureri și nevoi

Nădejde însă n'a spus cuvântul!...

Și lumea-i aceeași, cu-aceleași dureri

Uitate sunt visele noastre de ieri

Prietenii mei, — risipiți și stingheri.

Și, — mort pretutindeni avântul.

A. VEREA. (versuri, 1917 Iași)

NOTE BIO-BIBLIOGRAFICE

Născut la 14 Decembrie 1854, la Tecuci. În 1874 își ia bacalaureatul la Iași, se căsătorește, și intră în învățământ. În 1881 este destituit.

La 1888 este ales deputat de colegiul al III-lea Iași, ca socialist.

La 1894 se stabilește în București.

În 1918 este numit jurist rusesc pe lângă Curtea de casație.

Au apărut sub direcția lui :

- 1) Bessarabia (1878);
- 2) Contemporanul (1881);
- 3) Revista Socială (1884);
- 4) Lumea nouă (1894).

A fost în comitetul de conducere al publicațiilor :

- Muncitorul (1888);
- Comoara Tinereții (1905);
- Gazeta Săteanului.

A condus „Voința Națională”.

A colaborat la nenumărate reviste și ziare.

În tinerețe a publicat numeroase cărți didactice.

Dicționarul Literar-Român.

Din istoria vechiului drept românesc (teză de licență în drept 1898).

V. G. Mörțun (genealogie, 1924).

A tradus multe din legile rusești.

În ultimul timp lucra la „Istoria comparată a dreptului vechi românesc” lucrare vastă din care a publicat începutul (Dreptul penal slav). În ultimul număr din „Pandectele Române”.

P O E Z I E

GEORGE GREGORIAN

VITA FELIX

Viața „ferice”
Aceleași zile,
Din joc de bile
Joc de popice.

Lucești pupile,
Iei zarea'n bice,
Tușești ca Nietzsche
Și scripi Ahile!

Și-adormi posac...
Tic-tac, tic-tac,
Te duc copite...

Și hăt... pe-azur
Sări c'un femur
Lângă orbite.

GEORGE GREGORIAN

PEISAGIU

În sear'această violetă,
Cu pașii care le coboară
Trei babe mici, pe-o ulicioară.
Tăcute merg după o flașnetă.

Mătușile, uitându-și scrumul,
Ascultă cântecul din toate
Și cântecul pe inserate
Răstoarnă'n valuri, valuri, drumul.

Târziu, când somnul e 'mbătare,
Cum visele dau foc la dealuri
Și'n fermecatele trei șaluri
Cum trec contururi mici pe zare.

Flașnetă lucie de stele
Vibrând pe aur de coline,
Cu glasul Domnului se-așine
Și cântă după bătrânele!

AL. T. STAMATIAD

TOAMNĂ

Iubirea — floarea vieții — de mult e 'nmormântă
Apuse, triste doruri din nou azi mă frământă,
Și iarăși amintirea e-o simfonie sfântă
Dar inima-mi — sărmana! — se sbate sângerată.

Și iarăși, furtunatic, spre viață mă avântă
Speranța și credința. Zadarnic! Drept răsplată
Blestemul să le-ajungă, iar viața-mi revoltată,
De tot ce este în lume, din nou blestem le cântă!

Și parcă văd surâsul satanic ce m'așteaptă,
Dar nu mai simt durerea de-i plata chiar nedreap
Răpită mi-e comora și-acele clipe sfinte...

Ruină-i pretutindeni, un suflet nu mai crede!
Și cât mi-ai fost de dragă de nu te vei încrede!
Tu, rana mi-o întreabă: — ea singură nu minte!

EM. PASCULESCU-ORLEA

PASTORALE

II

Ca și strămoșii mei, aș vrea s'aștept
Băcița dragă 'n luncile în floare,
Să-i frâng mijlocul fraged de cicoare
Și 'ncununatu-i cap să-l culc pe piept.

Și s'o alerg prin razele de soare,
S'o văd îmbujorată ca un mac,
Apoi cauc din palmele-mi să fac
Să-i dau să soarbă apa din izvoare...

Târziu, în urma turmei de miori,
Eu vesel, ea gătită 'n păr cu flori,
Să ne re'ntoarcem către stână.

Și scara să adorm cu ea în gând,
S'o văd în vis, sfioasă, tremurând
Și 'n veci s'o am pe sufletu-mi stăpână...

AL. TUDOR-MIU

NATURĂ MOARTĂ

În glasta turnată din lut trist și nou,
Flori — a uimire — petale presară.
Prin frunze mai tremură încă ecou
De verzi adieri din Mai ori din vară...

Stinsul surâs al razei, în dar
Paloare de chin pe corole răstrâng
Prelinsă din soare, căldura, nectar
Fierbe'n stamine dând florilor sânge...

S U R O R I L E

LUCREȚIA PETRESCU

Nu se văzuseră de ani de zile. Le des-
artise de tinere viața. Sora mai mare
măritase și așezată în orașul părin-
esc își ducea tihnit o viață destul de
nbelugată. Avea casă frumoasă, slugi,
îrbat cu oarecare avere. Nu mai avea
cum decât grija să-și mărite — la vre-
mea lor — pe cele două fete, care cres-
useră mari — aproape fără să le bage
seama când.

Sora mai mică era dusă în străinătate.
E tânără avusese talent, cânta și-și fă-
use un nume în teatru. La început sora
în provincie se fereă să vorbească pri-
etenilor ei de viața furtunoasă și nu toc-
mai lipsită de oarecare riscuri și neplă-
cări a sorei artiste. Acum însă era gro-
av de mândră, când îi găsea — uneori
prin gazete — portretul însoțit de vre'un
articol plin de laude. Il arăta tuturor și
punea cât de drag i-ar fi să vină și s'o
vadă.

Și iată că după atâta vreme primește
scrisoare dela sora ei, că e obosită, că
e fost bolnavă și că vine să se odihnească
vre-o lună în casa ei, alături de dânsa.
În orașul acela liniștit, care le-a
cunoscut micuțe pe amândouă. O scrisoare
măscărită, pe care timb de o săptămână
purta-o — de au citit-o pe rând cu lu-
idie toate prietenile.

Dar până atunci pregătirile. S'o pri-
mească cum se cuvine. Să nu se arate
cu mult mai jos. Se comandă în zor
câteva rochii. Nici fetele, nici ea n'au
nic cumsecade.

Se zugrăvește sufrageria. Era cam a-
umată.

Se cumpără perdele în salon. Se inve-
chiseră celelalte.

Apoi se schimbă postavul la trăsură și
se înlocuiește bucătăreasa veche, bătrână
— cu alta mult mai scumpă, dar care
știe să gătească bucate franțuzești.

Nu se poate spune, că vizita asta nu
le-a dat puțin de lucru și de cheltuielă.
Până și fetele trebuie să-și cedeze odaia
lor — e cea mai luminoasă, — iar ele să
doarmă tot timpul șederei mătușei lor
artiste. — una în salon pe chaise longue,
celelalte în sufragerie pe divanul din colț.
Dar asta nu le supără de loc pe fete. Sunt
și ele încântate, curioase și mândre de
vizita asta. Chiar atât de încântate în
cât mama lor rostește câteodată plină
de grijă, bărbatului ei: „De nu mi-ar
scoate soră-mea fetele din minti”.

Dar protestează furtunos, îndată ce
bărbatul arată puțin și el aceeași temere.

Și apoi prevarativele din urmă. Scri-
soarea, telegrama și toată familia le
gară în trăsura lor și mașina prefectu-
rei împrumută pentru ocazie. Mai o-
presc două birji pentru bagaje. Și când
merg spre gară văd cu mulțumire tot
coconetul orașului forfotind pe strade ca
la un zece Mai.

Și acum mama, tata și fetele sunt pe
peron și cu ei împreună un șert orașul.
Și iată că din trenul oprit scoară o bă-
trânică ceremonioasă ținând în mâini o
valiză, un pled, un cătel.

Ce decepție! Cad buchetele de flori din
mâini!

Dar e numai camerista. Se dă în lături
și-i urmează — ce reușit contrast și ef-
fect de teatru — o ființă minunată cu
un colorit viu de tablou proaspăt în ulei;
și care împrăștie în jur cât ține peronul
adieri parfumați, triluri melodioase de

răset, exclamații în note de sus și pri-
viri calde ucigătoare. E artista!

Cred că cinci minute i-au fost deajuns
ca să cucerească tot peronul începând
cu pașnicii călători ai micii urbi, con-
tinuând cu amplexații gărei și terminând
cu cumnatul, nepoatele și sora. Sora ei
care o conduce acum mândră în stăutul
trăsurilor și a mașinii dealungul orașu-
lui spre locuința ei.

Porțile sunt larg deschise. Armăsarii
negri — cam bătrâni, dar fac încă efect
— trag frumos trăsura în fața casei mari,
arătoase. Slugile neîndemnatice ajută
să coboare: artista, camerista, cățelul,
sora, nepoatele și bagajele. Impresionant
număr de bagaje.

Nu e invitat nimeni străin astăzi. E
încă destul timp. Plăcerea de a nimici
prietenile e numai amănștă. Astăzi nu
mai familia. Iat-o în sufragerie. Lumină,
voioșie, ceai, gustare.

De câteva zile bucătăreasa angajată
ad hoc coace prăjituri, curcani, cozonaci.
Parcă ar fi nuntă. Fetele servesc voioase,
mama îndeamnă. Artista surâde, refuză,
ronțăie un biscuit, soarbe o înghițitură
de ceai, laudă vinul bun localnic, fumează
câteva țigări și se învârtește prin
casă zglobie și încântată. Într'un șert
de ceas totă casa exală parfumul ro-
chiilor ei.

Nu e neplăcut parfumul. Chiar și cum-
natul timid și ursuz îl aspiră încântat
cu nările deschise. Totuși artista scoasă
din blana-i minunată — cu rochia ei
strămtă lipită de trupul subțiratic pare
cu totul altă femeie de cât arătarea aceea
măreață de pe peronul gărei. E tot fru-
moasă, firește, dar așa cu capul gol se
bagă mai bine de seamă, că a început
să-i fie cam atinsă frumusețea. Ia ochi
mai ales, când râde. Și când nu râde, la
colțul gurei.

Dar în schimb ce minunată culoare
de păr, ce obraz trandafiriu, ce străluci-
re a dinților atât de albi! Fetele sunt în
admirație și parcă oarecum și tatăl lor.
Trebuie să le răcească puțin entuziasmul
mama lor cu un: „Ei fetelor, în străină-
tate sunt atâtea farduri și vopsele! Cred
că e la îndemâna oricui să întinerească”.

Și poate că dorința asta i-a venit și ei
acum, când își privește sora cu admira-
ție, cu mândrie și cu oarecare invidie —
nu îndeajuns de ascunsă.

La desfacerea bagajului fetele sunt în
extaz. Pipăie blănurile, rochiile, capoate-
le și minunatele și neînțelesele obiecte,
pe cari bătrânică cu cățelul le-a înșirat
la rând pe neîncăpătoarea masă de tua-
letă din fosta odaie a fetelor.

Și când — târziu s'au dus să se culce,
trimise cu freu de mama lor; fetele după
ce au încercat pe o timidă romanță vo-
lumul lor de voce — au adormit amân-
două — una în salon și alta în sufrage-
rie — cu gândul, cu hotărârea să nu se
mărite. Să plece în lume, să se facă
artiste.

Și mama lor? O, de i-ar putea auzi ei-
neva acum tumultul gândului ei răsvă-
tit, în timp ce se frământă neastâmpă-
rat sub plapumă de atlas vișinie din ra-
tul de nuc — gemen cu patul bărbatului
ei învelit și el în plapumă de atlas viși-
nie. Și el doarme! Poate dormi! Sforăie
chiar din când în când! Nu știe ce val
năpraznic de gânduri, de revolte și re-
grete s'au abătut pe femeia, care a dor-
mit până acum de douăzeci de ani paș-

nic alături de dânsul. Cât îi pare de
searbădă viața pe care a dus-o și cât de
umilită s'a simțit adineauri în fața stră-
lucirii sorei ei, — de rochia ei — nouă
totuși — de chipul și pieptănătura, de
casa și bărbatul — de tot ce-i aparține
și cu care se mândrise până acum.

Căci din lucrurile minunate ce se re-
vărsau din valizele deschise — mai mult
decât din mărturisirile surorii — a
ghicit și dânsa, a întrezărit o altă lume,
altă viață.

O viață de paradis. Și atunci firește
că i-a părut searbăd și meschin traiul
ei și a dorit puternic, a râvnit și dânsa
la tot ce a avut și a gustat din plin sora
ei. Nu bijuteriile de preț încredințate ei
și puse afund în casute de bani au ispitit-o.
Nici rochiile minunate ca tăietură și cu-
loare. Dar ce atunci?

Nu poate nici dânsa tocmai să preci-
zeze. Firește că i-au plăcut toate astea,
dar în fața rochiilor măiestrite, a capoa-
telor străverzii și a rufăriei atâta de fină
și de neexistentă, alt gând i s'a desprins.
A văzut dânsa din lucrurile tainice și
secrete al căror rost abia îl înțelege,
câtă importanță dau unele femei trupu-
lui lor de femeie. Și cât e acest trup de
impodobit, parfumat, îngrijit, iubit.

Ei da firește. Căci nu pentru ca să cânte,
se împodobeste astfel o femeie.

Și în întuneric — în fața ochilor in-
chisi — sta arătarea luminoasă a sorei
ei în capotul, în cămașă aceea minuna-
tă; cum a lăsat-o adineauri gata să se
culce.

Cum să nu fie frumoasă o femeie în ast-
fel de vestiminte?

Își pipăie ciudoasă cămașă ei groasă,
solidă. Își pipăie părul împletit strans
pentru noapte în două codițe. Îl știe as-
pru, încăruntit. Până acum nu l'a bă-
gat în seamă. Se înrudeste oare părul ei
castaniu cenușu cu mătasea blond au-
rie a sorei ei? Cum i-o fi dat oare culoa-
rea asta?

Își aduce aminte de cutiile, flacoanele,
instrumentele mici de pe toaleta artei.
Firește, cum să nu rămână tânără?

Și cum n'ar fi iubită?

Oare să fie adevărată aventura care
i-a povestit-o? Un conte spaniol?... Și
altele, pe cari nu le-a povestit, dar le-a
lăsat să se înțeleagă. Ce femeie fericită!

Pe toți bărbații îi are la picioare.

Nu ca dânsa. A fost cuminte. Ba nu.
A fost proastă. N'a cunoscut decât îm-
brățișările chibzuit economisite ale dom-
nului, care doarme acum sforăind în
patul de alături, sub plapuma vișinie.
Ba și dânsul a înșelat-o în vre-o două
rânduri. Și ca a ertat. Și nu s'a răzbu-
nat. Ce prostie! Cum și-a trecut, cum
și-a risipit de idiot viața. Dacă ar fi să
reînceapă...

Dacă ar putea reîncepe! Ce n'ar da
să retrăiască viața sorei ei!?

Bine, dar vocea? Ei as? Vocea se cul-
tivă, se capătă. Nici artista, marea artis-
tă nu cânta mult măi grozav ca dânsa,
când erau în școală. Ba chiar profesoa-
ra de muzică...

În sfârșit acum sunt de prisos toate.
Ba poate încă nu... Nu e numai vocea...
Dacă s'ar îngrijii și ea? Are picior fru-
mos. Toată lumea i-a spus-o.

Să mai slăbească puțin, să-și vopsească
părul...

Apoi un dinte în stânga... Puțin o-
brazul.

Dar fetele ? ! ..

Pauză lungă, fără răspuns. Pe urmă un oftat, o izbitoră ciudoasă cu cotul în patul gemei, în plapoma vișinie la fel cu plapuma ei. Ochii umeziți, șterși cu măneca cămășii de noapte. Renunțare, resemnare... Somnul !

Somn turbure — întrerupt de deșteptări, de gânduri și regrete :

„De n'ar fi fetele... Asta e soarta mamei — să se sacrifice. Altcum... Nu e doar cu mult mai tânără artista.

Și traiul care l'ă dus ! .. Și nici nu cânta atâta de grozav...

Norocul ! ..

Ce viață și bucurii ! Petreceri și succese ! Iubiri ca în romane.

Și podobeale acelea minunate ! Cum să nu fii frumoasă ! ..

Un conte spaniol ! ! Duelul ! .. Și în sfârșit spre ziuă adânc, împăciuitor — iarăși somnul !

Și în camera de dincolo artista, invidiată artistă, se străduiește în patul îngust, străin, să nu mai gândească nimic, să nu regrete nimic. Să se odihnească numai, să adoarmă. De ce a venit oare aci la sora sa ? Liniștea orașului mic, unde s'a născut o fi turburată o atâta oare ? O revederea cu sora, nepoatele, familia ?

Ei așa ? Asta ar fi un sentimentalism ridicol. Dar cum s'a schimbat sora sa ? Nu mai e de recunoscut. Îmbătrănită, demodată, îngrădită ! ..

Mai ales îngrădită i s'a părut. Ei, ce vrei ? Viața asta tihnită, fără griji... Și n'a fost niciodată prea isteată — drăguța de ea.

Și totuși... Cine are noroc ?

Avere destulă. Uite ce case mari ! Nici n'aș fi crezut.

Grădină, slugi, trăsură...

Bărbatul — cam prostuț, dar simpatic. Da, da simpatic. Și poate că nu e nici prost. A fost și deputat odată. E cam ridicol îmbrăcat, dar pare om de treabă.

Lasă că și eleganții uneori... Fetele încă sunt drăguțe.

Două găscuțe drăgălașe. Cu ce ochi îi priveau capoatele și rufăria ! Ei asta costă fetelor ! Costă mult. Nu numai parale. Și la urmă cu ce te alegi ? La sfârșit, la bătrânețe — cu ce rămâi din toate ?

„Nici nu mi vine să mă mai gândesc“. Când vocea începe să se întunece, când angajamentele se fac mai rare... A mai luptat până acum și cu frumusețea, dar cât o mai merge ?

Frumusețea ? De i-ar putea vedea acum fetele chipul ! Fășii încrucișate acopăr fruntea, obrazul, bărbia... Trebuie să lupți. Altfel...

Nu au foarte femeile noroc. Cum ar mai schimba și dansa !

O casă ca asta, un bărbat chiar și mai prostuț, două fete drăguțe, ziua de mâine asigurată...

Să nu fii nevoită mereu să lupți, să surăzi, să cânti.

S'a obosit atâta ! Și vede cum se apropie sfârșitul. A mai avut și criza aceea de ficat... Angajamentul cu teatrul din Lyon nu s'a făcut. Willy a părăsit-o. Nu se înlocuește ușor un Willy. Fra brutal, era desguștător câte odată, dar îndeajuns de comod și de bogat. Așa de neașteptat a părăsit-o ! Vre'o intrigă de a Vandei. I-l pândea de mult. Dar dacă crede Vanda că are să poată să-l păstreze cu chipul ei de cimpanzeu !

Apoi și întâmplarea cu coristul... Cum

de s'a aflat ? Adevărat prea multă neșansă o urmărește dela o vreme.

Auzi cântă cocoșii ! Ce curios ! De când n'a auzit muzica asta !

Viața tihnită, provincie. De ce n'a rămas aci și dansa ? Era acum nevasta cuiva. O ceruse unul. O mai fi trăind ? O casă ca asta, un bărbat chiar și mai prostuț. Era dansa ! destul de inteligentă pentru amândoi.

Așa la ce i-a folosit inteligența ? Intrigi de culise, rivale, directori, minceni, amănți.

Și înceț, nesimțit o cuprinde somnul. Fresare : „Willy ț-i-am spus că nu-i nimic adevărat. Intrigi de ale Vandei. Un corist eu ? Poți crede ?“

Se trezește. Se regăsește în casa soret, în patul îngust al nepoatei. Oțtează : „Willy ! Să-l înlocuiesc ? Dar cu cine, cu cine ?“

„Leon crupierul ? ! Ce oroare ! Pentru nimic în lume. Pentru ni...“

„Și totuși ce frumoasă brățară mi-a trimis ! Dar e bătrân, bolnav, vitios ! Nu se poate. Mai bine îmi vând colierul, îmi întorc rochiile pe dos“.

„Ce prostie ! Știu că ar fi încântată Vanda ! Nu, nu. Îmi trebuie un amant bogat. Și angajamentele le faci altfel.

când scobori dintr'un Hispano. Chh dacă nu-i tocmai al tău... Mai ales ca vocea acum... A pierdut din notele „sus“.

Cum s'ar mai odihni ! Cu ce plăcere s'ar lăsa să-i treacă nesimțit vreme fără grijă, fără sbucium. Să stea ca sor ei într'un capot de lână și să împletească ciorapi bărbatului.

Ce vis ! Chiar de ar fi bărbatul ridicol și prostuț cum e cumnatul ei.

De cât Leon care... Puah !

Iar cocoșii ! E ziuă. Când mai dorm, și trebuie să dorm puțin. Avem musafiri, au invitat tot orașul. Primarul, prefectul, ofițerii garnizoanei... Să nu fi prea obosită. Să nu par urată. Cu toată că aci... Pentru cine ?

„Totuș prefectul nu e de loc rău. Mă l-a arătat fetele pe stradă. În pustiul s'ar harian al unui orașel de provincie ucă astfel de om ! .. Un exilat“.

„De n'aș arăta prea obosită. N'ain nimic de așteptat dar totuși. Îmi pun rechia lila. Mă face atât de tânără !

„Și... Mult așa da să știu... Prefectul a oare prefectul — întâlnit eri pe stradă — să fie înșarat ? Cine știe... Poate...“

Surăde. se înfioară și în sfârșit doarme.

LUCRETIA PETRESCU

CORMIER : Fata cu lotus

CALVAR

„LES MASQUES DU DESTIN”¹⁾

SARINA CASSVAN-PAS

EA, CEALALFA

...a se ridică puțin într'un cot trimite în
...e culise sărutări cu ambele mâini, apoi
...ade și plânge încetșor și monoton cu
...ul în perne. O pauză. Se aude o bătaie
...ușă, încă una, apoi ușa se întredes-
...de încet!

...ealaltă (intră băjbăind câva timp
...o întunerie. E veselă, rumenă la față și
...brăcată în culori deschise).

...Doamne, ce întunerie! Nu e nimeni
...?

...EA. — (tresare își șterge repede ochii
...și potrivește părul). Cine e?

...CEAL. — Ce, te culcaseși?

...EA. — Nu, dormitam. Sunt suferindă.

...CEAL. — Iar?

...EA (râzând silită). — Indispoziții tre-
...oare. Șezi.

...CEAL. — Mulțumesc. Veneam să te iau
...plimbare. Mergi?

...EA. — Îți mulțumesc că te-ai gândit la
...me, dar mi-e imposibil.

...CEAL. — Nu-ți inchipui cât regret. Ar-
...asem o toaletă nouă. Uite-te bine la ea

... (învarțește într'un picior). Îți place? E
...model. Cât crezi că am alergat până

...dat de el? Am o croitoareasă... după
...te se bat cucoanele. Umlă din expozi-

... în expoziție și copiază modele, apoi te
...cută cu o măiestrie rară. E o perlă, ce

...și spun. Rochia asta nu e nimic... să-mi
...și mantoul de seară... O capă. Ce crezi

...pre cape? N'au devenit prea comune?

...EA (care a ascultat tot timpul dis-
...tă). — Nu știu — nu cred.

...CEAL. — Cum, tu n'ai nici o părere?

...bine zici, uitasem pe tine nu te mai in-
...esează moda. Tu ești iubită oricum ai

...imbrăcată, fericito!

...EA. — Taci, nu mai vorbi de fericire.
...tește-ți viața și lasă-mă pe mine să

...o trăesc pe a mea.

...CEAL. — Egoisto!

...EA. — Da, m'ai caracterizat bine — am
...t egoistă — nu m'am gândit decât la

...ficirea mea — dar cât de scump plătesc
...ismul meu!

...CEAL. — Ce fraze! Ce fraze! Zău nu
...mai înțeleg.

...EA. — Nu-i de mirare. Ai avut tu vreodată
...insomnii?

...CEAL. — Fcrească Dumnezeu! Mă scol
...totdeauna pe partea pe care m'am cul-

... — și mi se pare vecinic că noaptea a
...t prea scurtă.

...EA. — N'ai avut desigur niciodată ve-
...nii cari să te urnărească la tot pasul —

...și turbure somnul, liniștea și să te facă
...te îngrozești de toate?

...CEAL. — Vezi bine, că nu. Mi-am ucis
...pe strămoșii?

...EA. — Te rog, lasă ironiile, îmi fac rău!

...CEAL. — Ei ce vrei, să-ți dau replica
...o scenă de tragedie? Nu mă prilep.

...aduci aminte cred, în școală, la serbări
...se dădeau întotdeauna roburile de co-

...die.

...EA. — Dacă ai ști cât sufăr n'ai mai
...mi.

...CEAL. — Știu, chelnerul dela balul le-
...iei...

...EA. — Nu râde. Nu știi cât s'a multiplicat
...atunci viziunea aceea. O văd în fiecare

...câtor de pe stradă, în bărbatul meu de
...re nu mă pot apropia, fără să-l văd de-
...blat de imaginea celui alt. În servitorii

...cari mă servese. Uite adineauri, stam aici
...pe brațele lui și-mi ofeream iluzia liniștei
...și a mulțumirei. Uitasem aproape de toate
...întâmplările stranii din viața mea. Era
...atât de bine!... atunci... trecu pe dinin-
...tea ferestrei un flașnetar...

...CEAL. — Știu... avea întocmai, chipul
...lui și te privea cu niște ochi...

...EA. — Băzi — răzi mereu — răsul e
...ecoul conștiinței împăcate. Poate că n'ai
...să răzi până la urmă. N'ai să răzi dacă
...ți-o spune că mi-am pus în gând să pun
...capăt sbuciumului meu. Nu știu ce am să
...fac. Dar știu că așa nu mai poate să
...meurgă. Mi-e milă de bietul meu bărbat
...care suferă, fără să aibe vre-o vină.

...CEAL. — Nu cumva i-ai împărtășit
...ceva din halucinațiile tale?

...EA. — Nu. Îi hubesc mai mult decât îți
...inchipui. Și tocmai minciuna de care mă
...învăluși mi îngreuiază și mai mult viața.
...Sunt luni întregi decât îi refuz orice mân-
...găere, de când am devenit urzuză, ner-
...voasă și extrem de capricioasă. Când trec
...pe stradă mi se pare că e cineva în urma
...mea care mă pândeste, care vrea să mă
...înjunghie... Câteodată simt chiar senzația
...unei împunsături între coaste, atât de pu-
...ternică e obsesia. În casă tresar la orice
...șgomot. Mă sperii de orice și plâng la cea
...mai mică emoție. Sărmanul meu bărbat
...nu știe ce să-mi mai facă pentru a-mi in-
...tra în voce.

...CEAL. — Ai să te vindeci, dar până
...atunci ascunde-i pe cât poți sbuciumul
...tău. Nu ți-e permis să-l torturezi și pe el
...dacă ție îți sunt nervii sdruncinați.

...EA. — Voi face întocmai. De altfel îmi
...aduc mereu aminte de cuvintele tale: „Ca
...să-ți păstrezi fericirea, trebuie să minți”.

...CEAL. — Și...

...EA. — Îi mint că starca mea se dato-
...rește nervilor.

...CEAL. — Așa și este.

...EA. — Vrei să mă mint și pe mine?
...Ascultă-mă și ai să mă înțelegi.
...CEAL. (s'a uitat de câte-va ori nerăb-
...lătoare la ceas și acum își pune o mânășe). —
...Da, se înțelege că te ascult, dar nu te mai
...înfierbânta așa, uite ce îmbujorată ești
...și cum tremuri.

...EA. — În minciuna de care mă încor-
...jur, ești singura cu care pot vorbi de svâr-
...colirile conștiinței mele. Atunci, imediat...
...însfârșit când am venit dela munte, cre-
...deam că-mi va fi ușor să rup eu trecutul.
...Să încep o viață nouă, alături de ael pe
...care soarta mi-l dăduse în clipă atât de
...imperios. O lună de zile am trăit numai
...în petreceri și orgii sentimentale. Credeam
...că am dreptul să mă răzbun pentru toți
...anii cei neguroși petrecuți lângă un om
...belnav pe care nici nu-l iubeam măcar.
...Mi se părea ușor să trec peste moartea
...lui provenită dintr'un accident, căci după
...cum știi, s'a prăvălit din vârful muntelui
...într'o prăpastie și n'a mai fost găsit. Nu
...am mai revăzut și asta m'a făcut să-i
...suport mai ușor moartea atât de tragică.
...După scurt timp însă, și mai cu seamă din
...seara aceea dela bal, a început să mă obi-
...nuiească gândul, că moartea lui, tocmai în
...clipsa când mi-a eșit în cale bărbatul meu
...de acum, n'a fost o simplă coincidență.
...Îmi aduc aminte clar de convorbirea
...avută între noi, în care-mi spunea într'o
...formă oarecare că la sosirea celui desti-
...nat el va pleca pentru totdeauna. Eu am

...tăcut. Cel destinat veni și el plecă pentru
...totdeauna. N'am conșimțit atunci, în mod
...tacit la sinuciderea lui?

...CEAL. — Nu, de vreme ce nu știai că
...plecarea lui coincide cu o sinucidere.

...EA. — Cu toate acestea, de atunci din
...seara balului, omul acela sacrificat pentru
...egoizmul meu s'a așezat între noi. Când
...mă apropiu de bărbatul meu, am impresia
...că mă apropiu de cel dintâi. Mângâierile
...lui îmi par ale celui alt — și gândul mi-l
...stăpânește tot celălalt. Într'un cuvânt,
...aproape de un an, trăesc cu un mort, și
...mă gândesc cu groază că dacă ași avea
...vreodată un copil, ar avea desigur asemă-
...narea lui.

...CEAL. (penibil impresionată). — Bine,
...draga mea dar ai o imaginație din cele
...mai bolnave. Copiii nu seamănă cu aceia
...la care ne gândim ci cu acei care-i zămis-
...lesc.

...EA. — Asta e numai o părere. Gându-
...rile joacă rolul cel mai important în im-
...preunările dintre sexe.

...CEAL. — Dacă ar fi așa, mulți dintre
...copii n'ar semăna cu tații lor.

...EA. — Ce îmi vorbești de ceilalți? A
...mai fost oare vre-o femeie în situația mea?
...Haide, înțelege-mă și nu mă mai chinui cu
...ironiile tale.

...CEAL. — Te înțeleg. Spun numai că
...exagerezi. Dar acum e târziu. Vom mai
...vorbi despre asta altă dată.

...EA. — Mă lași singură cu gândurile
...mele. Ai dreptate, dincolo de pragul ace-
...stei case e viața, e muzică, e veselie... du-te!

...CEAL. (mișcată). — Sărmana mea
...prietenă!

...EA (cuprinzându-i mâinile). — Ajută-mă!

...CEAL. — Ai răbdare, timpul cicatri-
...zează toate rănilile. Măine voi veni iar să
...te văd, dar până atunci te rog să fii
...cuminte.

...EA. (face un semn afirmativ cu capul).

...CEAL. (se apropie de lampă, ridică lu-
...mina, scoate puful, pudra și o oglinjoară
...din poșetă și se pudrează). — Și acum să
...ne pregătim o mască surzătoare, (se aud
...pași).

...CEAL. — Vine cineva. Mă duc.

...EA. — Trebuie să fie bărbatu-meu. Stai.

...CEAL. — Nu, nu, nu vreau să-l văd.

...EA. — Nu vrei să-l vezi, de ce?

...CEAL. — Așa.

...EA. — Ce înseamnă asta draga mea?
...Voiam să te întreb de mult, de ce fugi in-
...totdeauna de el?

...CEAL. — Dar nu fug. Mă grăbesc, a-
...tâta tot.

...EA. — (o privește întrebător). Spune-
...mi drept, de ce fugi de el?

...CEAL. — Pentru că te iubesc mai mult
...decât pe toate prietenile mele. Iată!

...EA. — Pentru că mă iubești?

...CEAL. — Pentru că... pentru că... ești o
...prostituță! (o sărută și ese brusc). Ea se
...duce până la ușă, vrea s'o cheme înapoi
...dar se răzgândește și rămâne gânditoare
...în mijlocul scenei).

...CEL. (intră cu o carte de vizită în mână
...și se îndreaptă spre canapca, dar o vede
...în mijlocul scenei și rămâne mirat). —
...Micule, e cineva care stăruie mult să te
...vadă. Poate să vie?

...EA. — Cine?

¹⁾ Cu titlul acesta piesa d-nei Cassvan a
...apărut în *Revue Mondiale* din Paris.

PLÂNGEREA LUI ALI

CEL. — Lumea îi zice secătură și poate să fie, dar e o secătură oarecum simpativă. Are întotdeauna ultimile canca-zuvi pe buze, dar nu le debitează cu răutate, ci cu bonomie.

EA. — E un parazit și un răutăcios.

CEL. — Se poate, dar nu e impersonal. Așteaptă în hall, să-l lăsăm să intre?

EA. — Văd eu că azi nu o să scap de vizite!

CEL. — A mai fost cineva?

EA. — Da, singura mea prietenă.

CEL. (surprins). — De ce nu m'ai chemat și pe mine?

EA. — N'a vrut să te vadă!

CEL. — Pe mine? De ce? Nu înțeleg!

EA. — Îți pare rău?

CEL. (sincer). Desigur! E singura care mai râde în casa asta!

EA (pleacă intristată capul). — Ai dreptate!...

CEL. (îi ridică cu două degete bărbia). — Haide, nu te intrista iar. Trebuie să ai o mină mai bună când primești pe cineva.

EA. — Mină de circumstanță, știu, (inseminată bruse). N'ai vrea să mă scutești de corvoada asta! Primește-l tu!

CEL. — Iar te eșivezi? Bine, dar n'ai mai văzut de săptămâni întregi un om. O să înceapă să fugă lumea de noi ca de ciurmeji.

EA. — Nar fi nici o pierdere. Ce găsești în lumea aceasta? Perfidie, minciună, interes... mi-e silă!

CEL. — Ce altfel îți se părea altă dată?

EA. — Iar altă dată? Ți-am spus că nu mai vreau să știu de acel altă dată, (duce mâinile la tâmpole). Ah, trecutul asta care îmi rânjește vecinic în față... (se aude soneria, Ea tresare).

CEL. — Haide, îndreaptă-ți părul, aprinde lumina. Bietul băiat trebuie să-și fi pierdut răbdarea (ese).

EA (aprinde lumina, se duce în dreptul oglinzii, vrea să-și aranjeze părul, dar renunță, se întoarce și se așează ca un acuzat care își așteaptă sentința, în colțul canapelei).

SEC. (intră prin stânga însoțit de celălalt și se îndreaptă spre ea). — Sărut mâinile doamnă! E o adevărată sărbătoare pentru mine să vă pot vedea!

EA. — Vesnic amabil și curtenitor! Șezi, te rog.

CEL. — Vine să ne invite la un match de box!

EA. — O, tu știi cât mă îngrozesc luptele acestea brutale. Nici să nu mai vorbim.

CEL. — Bine, dar nu știi cine luptă?

EA. — Indiferent!

SEC. — O femeie contra nunia din cei mai buni boxeri.

CEL. — Nu bănuiești cine poate să fie?

EA (plictisită). — De loc!

CEL. — Cine ar putea să înfrunte trei bărbați cu un zâmbet ironic pe buze și cu curaj nebun?

SEC. (insinuant). — Ce entuziasm! Ce entuziasm! Ia seama!

EA (se uită când la unul când la celălalt, apoi se întorcește). — Acum știu!

SEC. — Strașnică femeie! Denumăzi a ieșit învingătoare dintr'un duel!

CEL. — Cu cine?

SEC. — Cu o rivală.

CEL. — Ce fel de duel?

SEC. — De cuvinte.

CEL. (cu admirație) — Ași fi vrut să fiu de față.

EA (îi privește lung, el pleacă ochii ca un copil prins asupra unui fapt).

Însoțit de cea mai strălucită suită, sultanul îl eși la plimbare. Pe unde trecea preamăritul stăpân, norodul se înșira rânduri, aprinzându-și fiecare câte o rogojină pe cap, mai mică sau mai mare, după-cum focul jalbei le ardea în nima.

În capătul orașului, un drept credincios își aprinsese casa, să-i atragă înțreaga mare aminte a celui mai puternic și mai înțelept dintre oameni.

Mirat sultanul s'adresă însoțitorilor: — Ce durere năprasnică îi pârjolește inima supusului meu Ali? Să ne grăbim într'acolo să-i stingem prin cuvinte înțelepte focul sufletului, cu apă coliba incendiată.

Ali, rostogolindu-se la picioarele sultanului, își isbi de trei ori fruntea de pământ și apoi vorbi:

— Mărite, am trei soții: Fatima, Ila și Ada.

— Incepe rău — se gândi sultanul.

— Alah--binecuvântată fie voia lui, — a hotărât să mi se fure turma de trei sute cămile. Întreaga mea avere. Azi sunt cel mai sărac rob din împărăția ta, stăpâne... Femeea e leac când ai aur și cămile. E otravă când n'ai să-i dai pedoabe... Cel mai sărac sclav din împărăția ta nu le mai poate dărui nici trailul zilei de mâine... Deaceia am hotărât să mă despart de două, mi-ajunge și întrece în sărăcie una. Dacă mi-o fi scris să am o sută de hurii după moarte, în grădina fericiților, fie. Aici pe pământ însă îmi sunt pietri de gât, stă lângă.

Am încercat să las bunei lor chibzu elii alegerea. M'au bătut slăvite. Acum luminei tale îi cer stat, cel dintâi între intelenți, pe care dintre ele să o aleg.

Și-a încreștit fruntea sultanul și aceste i le spuse uruilului Ali:

— Pe cea mai bătrână, căci barba îți este albă și nepieptănată. Ali. Zilele nebuniilor au trecut. Și apoi femeea e ca și chibucul: îi creștea valoarea cu cât te-ai obișnuit mai mult cu ei.

Să fie cea mai urită. Teama că te înseală și e plăcută și altora, să nu te urmărească asemenea unei năluci. Linsindu-i darurile firii, o să-ți feară și tie mai putine daruri.

Să fie și mai înțeleaptă, căci oricât de mare ne este înțelepciunea, soare nu suntem nici unii, să n'avem lipsă de lumina altora.

— Mărire înțelepciunii tale îi mulțumim sultanului Ali. Dar cum voi ști, care e cea mai bătrână? Dacă le-ai pune lor întrebarea, n'ar găsi destule

SEC. — Cinismul ei îl întrece chiar și pe al meu...

EA. — E numai sceptică

SEC. — Dacă vreți...

CEL. (se pipăie la buzunar și apoi ca și când și-ar fi adus aminte de ceva, către secătură). — N'ai să te superi dacă te las un moment singur cu soția mea...

SEC. — Dacă nu i se va urî Doamnei cu mine — voi fi fericit să-i țin companie.

EA. — Nu mă pricep la complimente. Nădăjduesc că nu.

CEL. — Atunci vă zic la revedere. Mă întorc peste câteva minute (ese).

vase să le spargă în capul meu runt. Iar anii femeilor nu se numă după rotirea soarelui, ci după orele gostei.

Cea mai urită dintre ele? Dar nu s'femei urite stăpâne. Frumusețea o decă după chipul lor, iar noi bărbați am învățat să le credem.

Mai greu e stăpâne să le ghicești telepciunea. Un clăbuc de săpun mă frumos și strălucitor, fermecându-ți chii dar care-i gol pe dinlăuntru și sparge la cea mai mică adiere.

S'a scărpinat în barba-i frumoasă, țanul și a vorbit din nou:

— Ali, femeile nu sunt enigme, c'vrei să le crezi. Femeile sunt figuri sah. Știind să le sfăpânești, câștigi totdeauna jocul!

Care e cea mai bătrână? Pune-le danseze. Cea mai în vârstă le va într pe celelalte, căci femeile vor să pară, totdeauna cea ce nu sunt. Și mai seamnă-ți Ali, că femeia învinsă cincisprezece primăveri, râde, e furioasă, la douăzeci de ani: iar la trei de ani învinsă se sinucide.

Cea mai înțeleaptă? Spune-le că nu ne le vei face un dar prețios. Desi și n'ai nici un dram de aur, îți însira o mic de dorinți, cele mai înțelepte: va pune frâu limbii cea mai înțeleaptă.

Îți dau o sclavă tânără, de o frumusețea mai văzută. Arat-o soțiilor tale, și nându-le că va fi singura-ți tovară! Cea mai zelosă va fi cea mai urcică femeie nu cunosc alt dușman decât frumusețea altor femei.

A sărutat urmele sandalelor sultanului Ali și-a plecat să încerce sfatul stăpânului.

A trei zi coliba reclădită fu aprins din nou. Sultanul se grăbi și de această să-i asculte durerea lui Ali, întrebându-l de alegerea făcută.

— Le-am pus să danseze mărite — cepu Ali. — Am adormit, m'am trezit pe când soarele era sus și ele — dormeau încă.

Le-am spus că le voi face câte-un rău mai văzut și le-am rugat să-și șire dorințele. Ila și Ada mi-au vorbit câte un ceas. Fatima a făcut.

— N'a spus nici un cuvânt — se n'urât sultanul?

— N'a zis decât: măgar bătrân, d'lar încăpătănat și orb, scărșit nepu d'cios care n'ascultă de sfaturile unei mei înțelepte. Dacă vindeai cămilele o anul trecut la Bagdad, azi nu ți le frământai, îmi puteai cumpăra cercei p'diamante pe cari i-am văzut în prăvălia lui Mehmet...

Când le-am arătat frumoasa sclavă a sărit ca un catâr furios...

— So sfâșie — răsă sultanul.

— Să mă palmuiască — răspunse Ali.

— Și pe care ai ales-o dintre ele?

— Pe nici una stăpâne și pe toată. Mi-a fost dat să găsesc din nou că a lele. Sunt iarăși bogat.

Mărite, mânia ta să nu mă lovească. Sclava ta mi-a căzut dragă, dăruesc mi-o de soție. Femeile sunt dar c'cești bogat și ai cămile. Iar mie mi d' fost scris să am patru soții, stăpâne

critica literara

UN PRINT PERSAN

F. ADERCA

Dacă, așa dar, pentru *Manualul bunului literat* niciun geniu nu ne poate fi de folos, învățămintele lor contrazicându-se, unde să căutăm punctul de rezim, delăsare care pornind, să ne construim în văzduhul abstract, schelăria și etajele vilei noastre?...

Până vom găsi o soluție mai bună, dacă nu chiar o explicație a geniului creator de valori până la el inexistent, propun, iubite coleg să ne înfățișăm cel puțin pe dinafară întocmai ca geniul autentic: sămbure de măsline, rezistent la dinții cei mai țapeni și chiar loviturilor de ciocan.

Intrăm deci într-o tehnică psihologică.

Mărturisesc că ași fi dorit ca acest *Manual al bunului literat* să fie alcătuit numai din locuri comune, din adevăruri ușor de verificat, pe care punând piciorul fără teamă, să ne fi urcat până la cea mai înaltă treaptă a creației, unde nu se mai poate deosebi glasul poetului de glasul văzduhurilor.

Tehnică psihologică pe care o meditez de vreme îndelungată prezintă întâia și cea mai aspră dificultate: ea nu este la mîntea celui din urmă dintre îmbătații cuvântului inspirat și poate fi pusă în discuție, adică amendată, transformată, contrazisă și poate cu totul anulată. Și în cazul acesta la ce folosește toată această osteneală pe care mi-am luat-o?... Și unde te vei duce oare scumpe coleg, când făgăduindu-ți o preambulare pe poteci netede sub lunci înflorite, prielnice unei meditații agreabile, te pomeniști între văgăuni în care fierb aburii iadului și se răsucesc șerpii înfierbântați hipuotizați de zborul vulturilor?

Și încercătura în care mă aflu în pragul acestui *Manual* care riscă să devie un *Fals manual* e turmentată și de o veche remuscare pentru nitarea căreia mari sacrificii de zăbucium zgomoșos am adus timp de aproape două decenii... Nu, iubitul meu prieten de literatură, nici cel ce scrie rândurile de față n'a avut fărîa de suflet să aplice mucenicia tehnicii sufletești pe care e destul de cinic să voiască a ți-o impune dumitale.

Apropiere de Dumrczeu, care e duh, oamenii au aflat după milenare experiențe, în toate continentele și de către preoții tuturor raselor și religiilor, nu se poate înfăptui fără o izolare în duh, fără o călugărie și o mucenicie voită. Nu există pildă mai vorbitoare de înrudirea dintre duhuri, de existența lor în singurătate, ca marea pildă a lui Moise care spre a se întâlni cu Iehova se urca pe munte unde, spre a face singurătatea și mai singură, se împrejmuia cu zidurile umblătoare ale ceților adânci.

S'a pomenit de atâtea ori de iremediabila singurătate a genilor, încât cu surprindere trebuie să băgăm de seamă că nicăieri n'am întâlnit — în afară de disciplină religioasă și tagma călugărească — povata întâia adică aceea care cuprinde pe toate celelalte, a singurătății în care Duhul să înceapă să fie și

să grăiască. Cum de s'a crezut că duhul creator de poezie, de culoare și de muzică e altul decât duhul care a stat de vorbă cu Dumnezeu pe muntele Nebo, pe platourile Tibetului sau între ghetarii Himalaii?...

S'a spus, dimpotrivă — începând cu Goethe care povătuște în întâile sfîhurii din *Faust*: „Pătrunde adânc în viață!...” — că datorita cea mai de seamă a creatorului e să „cunoscă viața”, să „trăiască intens”, să „observe”, etc. Dar nimeni n'a voit să bage de seamă că de cele mai adeseori tocmai individualizării amestecată în cel mai vijelios vârtej de viață simt mai puțin nevoia de a crea pe latitudinile imaginației, iar când au avut această ambiție, n'au lăsat exercițiile poetice ale liceenilor și fetelor de pension.

Staturile de mai sus, pe lângă inutilitatea lor sunt și absurde, pentru că nimeni nu scapă, în afară de virtuțile lui creator, de hărțuiala vieții: toate ființele omenești se nasc, iubesc, văd pe alții născând, luptând și iubind, se apăsă pe cosciugul părinților precum alții se vor arunca pe cosciugul lor.

Arta singurătății, călugăria spiritului, ea trebuie propovăduită, fie și numai pentru simplul fapt că e singurul fel de a face cunoștință cu tine însuși, de a afla de existența reală și individuală, în fluxul care rostogolește apele haotice și uniforme ale vieților din același timp.

Am pomenit mai sus de Tolstoi, Ibsen, Baudelaire, Poe, Walt Withmann, a căror taină e de nepătruns și a căror multiplicare e cu neputință, flori care se ivesc odată pentru totdeauna în zorii timpurilor. Dar ceace au comun, adică ceace poate fi adoptat — chiar fără să ne dăm seama la început de valbarea extraordinară a acestei experiențe sufletești — e singurătatea de nepătruns, izolarea din care uneori au căutat, cu eforturi tragice, să scape, monahismul sufleteș în care au trăit cu toate încercările ziurilor, societăților literare și academiiilor naționale de a străbate înarmate cu gloria, decorația și premiul, până'n chilia săpată în cremenenă aspră a celei mai înalte culmi de munte spiritual.

Plănsul adevărat și neuzit de nimeni al geniului răsună de-apururi în sine:

— Nu ești singur! Nu ești destul de singur!

Ne vom da seama de adevărata valoare a acestei metode, dacă vom cerceta de aproape, cât mai de aproape, până la amănuntul papucilor de păslă impuși vecinilor dela etaj, cazul romanțierului francez Marcel Proust, a cărui operă monumentală, a fost provocată și creată de o singurătate forțată și de un monahism spiritual căruia scriitorul mucenic s'a răzvrătit dealătea ori.

Cazul scriitorului francez este interesant și prin faptul că, spre deosebire de alți scriitori, dacă izbotim să ne dăm seama de această origină a operii sale, am înțeles aproape toate trăsăturile ei

caracteristice. Căci un stadiu asupra singurătății sufletești și călugăria a lui Marcel Proust echivalează cu o analiză a înțezii lui metode literare.

Evident, pe asemenea lucrămuri discuțiile contradictorii sunt totdeauna cu puțință și pasionații, freneticii și fanaticii lui Marcel Proust sfau oricând gata, fie că ești sau nu de părerea lor, să înceapă un răsunător duel de cuvinte și sofisme.

Când e vorba de psihologie însă, intuiția e mai de preț decât logica cea mai severă.

Marcel Proust a fost fiul unui medic francez și al unei evreice din spița zisă „spaniolă” dela care a moștenit înfățișarea lui de print persan. Dela vârsta de nouă ani, după o preambulare la *Bois de Boulogne*, copilul se îmbolnăvește de astmă sau o boală asemănătoare a căilor respiratorii care hotărăște de tot restul vieții lui.

Avem convingerea neștrămutată, deși nu putem susține cu argumente de valoare cifrelor în matematică, că Marcel Proust fără acel martiraj neașteptat și-ar fi cheltuit viața agreabil în saloanele aristocrate ale Parisului, risipindu-și spiritul și imaginația în discuții fără sfârșit, măgulitoare, galante sau prietenești și cel mult în scrisori particulare. Suferința cumplită la închis între pereții tapetați cu plută ai unei odăi unde razele soarelui n'aveau voie să pătrundă niciodată, și unde, între două inhalatii medicinale, scria pe genunchi, în pat, romanul sensibilităților și închipuirilor lui lucide. Viața mondenă pariziană, trecută la început prin rețorica cătorva cronici fără valoare deosebită, viață utilizată de ne-nunțarea reporteri, nuvelisti și romanțieri de ziare devine — făcând legătura cu fermecătoarele „memorii” ale veacului al 17-lea — *A la recherche du temps perdu*, creație artistică monumentală a unui tip socotit de cei care-l cunoșteau din saloane, ca un snob oarecare.

Tot ce se poate cerceta de-aci înainte în opera lui Proust, sunt unele elemente sufletești a căror valoare stă mai cu seamă în tensiunea lor neobicinuită, care poate fi provocată într-o oarecare măsură prin adoptarea unui ideal artistic, afară din comun, prin cultivarea memoriei, a atenției și utilizarea completă a facultății de imaginație.

Nu vreau, scumpe coleg, să-ți dau prin cele de mai sus rețeta prin care ai putea deveni Marcel Proust!...

Dacă însă vei fi avut bunavoința să vezi în Marcel Proust, cum scriitorul acestor rânduri a simțit dela început, *un călugăr lăuntric la bal* — vei înțelege valoarea singurătății și a monahismului intelectual în căutarea și — cine știe? — poate croirea pe netul a unui suflet și a unei personalități.

Există în paginile din *Un amour de Swan*, un episod cu deosebire emoționant: în clipa când Swann, la o serată muzicală, părăsit de Odette și chinuit de amintirea ei, aude „Sonata lui Vinteuil”

in străinătate

INTRE GIDE și PROUST

— DOUĂ SCRISORI —

Ultimul număr al excelentei publicații Nouvelle Revue Française cuprinde în sumarul său corespondența lui Marcel Proust cu André Gide. Sunt câteva pagini admirabile nu numai pentru emoția amănunțelor lor biografice, dar mai ales pentru sinceritatea scrisului, pentru frumusețea lor de dramă autentică, pentru neliniștea umană și superbă atitudine morală a celeilalte. Ele fixează scurt calitățile de artă și de suflet ale acestor doi oameni de geniu.

Le transcriem fericiți că-i putem înlesni cititorului bucuria unei lecturi unice.

Dragul meu Proust,

De câteva zile nu-ți mai părăsesc cartea: mă hrănesc cu bucurii.

Vai! de ce a trebuit să-mi fie atât de dureroasă dragostea pentru ea.

Refuzul cărții acesteia va rămânea cea mai gravă greșeală a N. R. Feului și (căci am această rușine de a fi eu însumi răspunzător) unul din regretele, din remușcările cele mai chinuitoare din viața mea. Fără îndoială, cred că trebuie să vedem în întâmplarea asta o soartă neiertătoare, căci explic suficient eroarea mea spunând că mi-am făcut despre d-ta părere după câteva întâlniri în „lume” acum vreo douăzeci de ani. Pentru mine d-ta rămâneși cel care vizitează pe M-me X și pe? cel care scrie la Figaro. Te-am socotit totdeauna, mărturisesc, dintre Verdurini, un snob, un monden amator—un lucru cum nu se mai poate mai supărător pentru revista noastră. Și acest gest, pe care mi-l explic atât de bine astăzi, de a ne înlesni publicarea cărții și pe care l-ași fi găsit „mirabil dacă l-ași fi înțeles bine, n'ar fi făcut vai! — de cât să mă adâncească în această eroare. Nu avem decât unul singur din

pe care altă dată o ascultase în tovărășia Odettei.

Semnificația adâncă, farmecul neobișnuit și atât de firesc totuși al acestei sonate, i se lămuresc lui Swan în clipa supremă a singurătății lui.

E semnificația și farmecul înaltelor renunțări și desăvârșitului monahism intelectual dela care a purces întreaga creație literară a lui Marcel Proust.

Arta de a rămâne, în vârtejul vieții, singur — această artă, iubitul meu, nu știu cum să ți-o înmănez. Ea lipsește, într-o prea mare măsură, și celui care scrie rândurile de față.

F. ADERCA

caetele cărții d-tale; l-am deschis cu o mână nepăsătoare și nenorocul a voit ca atenția mea să cadă numai decât asupra fragmentului dela pagina 62 — pe urmă să treacă la pagina 64 asupra frazei (singura din carte pe care n'o înțeleg; bine — deocamdată, căci n'oi aștept pentru a-ți scrie sfârșitul lecturii) unde e vorba de un fronton și vertebre.

Și acum nu-mi ajunge să iubesc cartea asta, simt că prind pentru ea și pentru d-ta un fel de afecțiune de admirație, de predilecție ciudată.

Nu mai pot continua.... Am prea multă părere de rău, prea multă durere — și mai ales gândindu-mă că poate absurdul meu dispreț te-a atins, te-a necăjit și că acum mi se cuvine să fiu judecat de d-ta așa cum eu însumi te-am judecat. Nu mă voi erta — și numai pentru a-mi ușura puțin durerea mă spovedesc d-tale în dimineața asta — implorându-te să fii mai iertător cu mine, decât eu însumi pot fi.

La rândurile acestea Marcel Proust răspunde:

Dragul meu Gide,

Mi-am dat adesea seama, că unele bucurii mari cer ca, înaintea lor, noi să fi fost lipsiți de o bucurie mai mică, pe care o meritaserăm și fără dorința căreia n'am fi putut niciodată cunoaște egalită bucurie, cea mai frumoasă. Fără refuzul, fără refuzurile repetate ale N. R. Feului n'ași fi primit niciodată scrisoarea d-tale. Și dacă vorbele unei cărți nu sunt cu desăvârșire mute, dacă (așa precum cred) ele sunt asemănătoare analizei spectrale și ne vestesc alcătuirea lăuntrică a acestor lumi îndepărtate, închise în celelalte ființe, nu e cu putință ca — după ce mi-ai citit cartea — să nu mă cunoști destul pentru a fi sigur că bucuria de a primi scrisoarea d-tale depășește înfinit pe aceea, pe care ași fi avut-o fiind publicat la N. R. F. Prietenul d-tale (cred că aproape ași putea să spun, prietenul nostru) d. Copeau poate să-ți spună, că mult timp după ultimile refuzuri dela revista lui, i-am dorit noroc în teatru și i-am scris (nu mai îmi amintesc termenii exacti, dar acesta îmi era gândul). „Dar rezistențele pe care le întâmpinai din partea celor care nu pot să înțeleagă efortul d-tre, vă vor fi mai puțin dureroase decât acelea, pe care le suferi din partea oamenilor care ar trebui să-l înțeleagă pe al meu.

„Amintiți-vă că, pentru a-mi simți cartea în atmosfera ce mi se părea că se cuvine, mi-am călcat amorul meu propriu și fără să mă las descurajat, având la îndemână un editor și un jurnal, le-am părăsit pentru a cere la d-stră un editor și o revistă, care cu nici un

chip nu m'au vrut, cuvântul Evangheliei fiind încăodată adevărat: „El voia să intre în familia lui și nu a fost primit“.

Îmi amintesc că citam vorbele acestea și îi spuneam că e ușor să condamnii bulevardul, dar că deasemeni nu trebuie să-i părăsești acolo pe cei care nu sunt făcuți pentru el, pe cei care nu scriu în ziare decât pentru că revistele unde ar fi mai la locul lor, nu-i vor.

Dacă îți spun toate acestea, dragul meu Gide, e pentruca să-ți arăt că sunt extrem de sincer spunându-ți că sentimentele, pe care ți le păstrez d-tale (în afara adâncii mele admirații) sunt numai ale celei mai emoționate recunoștinți. Dacă d-tale îți pare rău, că m'ai făcut să sufăr (și ai făcut-o încă și în alt chip, dar asta rămâne să ți-o spun eu cu gura mea, dacă sănătatea îmi va îngădui) te implor să nu păstrezi nici o părere de rău, căci mi-ai făcut înmii, mai mare bucurie decât necaz. Dacă ești atât de bun încât să te bucuri sau să te amărăști, după binele pe care l-ai făcut (și știu asta din admirabilele d-tale note de jurat) fii fericit. Cum ași voi să pot face cuiva, pe care îl iubesc, plăcerea pe care mi-ai făcut-o d-ta mie. Și iată, îmi amintesc lucrul ăsta: îți spunem adineauri că voiam să fiu editat la N. R. F. pentru a-mi simți cartea în atmosfera nobilă ce mi se părea că o merită. Ei bine, nu eră numai asta. Știi, când dușă o seamă de nehotăriri, te decizi să pleci într-o călătorie, plăcere care te-a ademenit și a cărui imagine statornică a sfârșit prin a învinge greutatea de a ne părăsi casa... etc., adesea e numai o bucurie mică de tot, întâmplător aleasă de memorie din amintirile trecutului, e bucuria de a mânca un ciorchine de struguri în anumit ceas, pe anumită vreme. Ori, dacă vreau să fiu cu desăvârșire sincer, așteaptă mică plăcere, care m'a hotărât deodată să fac, bolnav cum eram, absurdul mea intervenție la d. Gallimard și să stărui, a fost — îmi aduc aminte foarte bine — plăcerea de a fi citit de d-ta. Îmi amintesc că lucrul acesta a fost ciorchinele de struguri răcoritori în nădejdea căruia am trecut peste necazul chemărilor la telefon, la care nu mi se răspundea, câtă vreme „dinspre partea bulevardului” mi se adresau dimpotrivă invitații atât de gentile. Ori, căsfârșit plăcerea asta, măi fericit decât călătorul meu, eu o am nu cum o credeam eu, nu când o credeam eu, ci mai târziu dar altfel, sub forma scrisorii d-tale. Și în chipul ăsta deasemeni am „regăsit” Timpul pierdut.

Îți mulțumesc și te las, dar pentru a rămânea cu d-ta, să te urmăresc în tot lungul seriei ăsteia prin *Les caves du Vatican*.

Al d-tale credincios și recunoscător

MARCEL PROUST.

plastica

REVISTA EXPOZIȚIILOR

ATENEUL ROMAN

D. Vermont.—Arta expozantului—pic-tor consacrat—e statică.

Evidența dăunătoare a pozei, trucajul pontaneității și frecătura coloristică sunt defecte capitale. Compozițiile religioase pe cari d. Vermont le obișnuște sunt false. False ca ideile, false ca reprezentare. Pot fi cel mult înscenări teatrale unde misticismul și efectele picturale se batin cu formule apriorice și cu lumină de reflectoare polichrome.

D. Vermont rămâne deci un pictor consacrat.

D-na Filotei Atanasie a mutat Hală de ori la Ateneu și e în conformitate cu cea speculei deoarece are afișate prețurile la orice fel de buchet.

D. Mutzner își menține genul său ascendent în japonezării chiar când e vorba de neaoșe poze românești. Decorativul artistului poate fi adecuat numai obiectelor fanteziste căci e suficient să se închipuim „Cioban de pe Ceahlău cu” de d. Mutzner pentru ca să vedem anticipat ridicolul unei astfel de opere.

Pictorul expozant are totuși unele peisaje mici, de prin Italia și Franța foarte ușite.

Anestiu. — Expune: Sculptură clasică, sculptură modernă, pictură veche, pictură nouă, desen reușit și nereușit, gravură bună, o aquarelă ce dă loc la o confuzie deoarece nu se știe de ce e un bărbat sau altceva, o femeie cu sabie în mână precum și un soldat mort, de carne. Deasemenea o compoziție în alb și ceva galben și puțin verde.

Tânăr cu talent de câțiva cai putere, dar neficat.

În tot cazul mai bine așa decât fixat

MOZART

Ernest Tibor — după Hans Eder, alilea artist minoritar care expune la București.

D. Tibor e un artist de mare talent. Calități: 1) O distinsă simplificare a naturii, prin demarcațiunea stilizată a planurilor; 2) Colorit viu și decorativ cu o modernă armonie; 3) Desemn precabil.

Defecte: 1) *D. Tibor* nu simte suficient greutatea culorii. (În același tablou, roșul de pe nas, roșul de pe haină și roșul de pe vapor sunt de aceeași valoare derivativă iar unele căpițe de fân pot fi și savarine sau hoston copt).

Curiozități: Unul e *d. Tibor* în „plin” și altul în „atelier”.

Printre lucrările cele mai reușite, sunt arinele, tabloul cu țărani unguri la mese și tabloul cu treier și furtună.

D. Catargi. — Și-a făcut o specialitate în „miniatură”. Prin domnia-sa, acest n. se înruștește cu prestidigitatia. O țâță ce lasă spectatorul cu gura căscată. Când elefantul intră în pălărie și se vede sticlele, dacă scamiatorului nu-i amăruș și nu spune trucul, taci și te mtri.

Atât. În plus un amănunt: De privim cu lupa miniaturile d-lui Catargi, nu descoperim lucruri noi, ci vedem mai mare ceace cu ochiul liber se vede mic: mic și prost.

SALA ILEANA

D. N. Grant. — Exceptând peisajele cu ceardacuri de case hătrânești, excluzând florile, nu mă simt în stare să definesc arta din tablourile cu „interior”.

Dacă minuțioasă reprezentare a coavoarelor în care se văd și firele țesăturii e isvorată dintr-o impulsie artistică atunci *d. Grant* e un mare artist.

Dacă nu, atunci se cuvine respect pentru o muncă titanică... dar vai!... inutilă.

Isachie. — Expune 127 (una sută douăzeci și șapte) tablouri din cari 40 (patruzeci) la fel, cu apă, cu verzi și ceață, 9 (nouă) de alt fel, dar tot la fel cu femeii galbene de sticlă și cu bec electric înăuntru, și 4-5 cu totul de alt fel: culori vii și ciufulite. Restul e amestecat din toate 3 soiurile. Si să fim înțeleși: nu vrem să contestăm prin această statistică, talentul d-lui Isachie care se manifestă cu multă poezie și o dulce senzualitate: atențat grav la sensibilitatea celor mulți și slabi.

CAMINUL ARTELOR „REGINA MARIA”

D. Becu face o amuzantă figură prin multiplele și diversele sale preocupări artistice. Patru pereți arhiplini de lucrări, conțin dovada unei munci perzistente precum și aceea a unui talent fără resurse.

Studiile de racourcie sunt pornite din bune intențiuni dar nereușite. Deasemenea pasta de ulei e incertă și uneori chiar deplasată.

Aquarela în general, e seacă și nu servește la reprezentarea unor viziuni picturale. (*D. Becu* e arhitect). Desemnele sunt infantile. Lucrări de remarcă sunt câteva niște peisaje în ulei, câteva—3—4 aquarele și un portret.

D. Troteanu. — Spre deosebire de anul trecut se prezintă zarzavatificat.

Varietele efecte pe cari vrea să le atingă îi dispersează energia.

Muncit de dorul succesului, obsedat de îndepărtarea lui, artistul fuge de el și dă de alții. Păcat. *D. Troteanu* posedă multe calități de culoare și desen. Deasemenea e înzestrat cu o fecundă și bogată fantezie. Unele lucrări sunt complet reușite ca tonalitate decorativă și ca sentiment. (Flori, un cap de copil, un peisaj). Altele sunt disonante.

D. Troteanu are nevoie de un proces psihologic care să-l determine la o interiorizare. Artistul creiază numai când e îndemnat de forțe intuitive și atunci își găsește calea sincerității — apreciată de public sau nu — dar singura ce duce la izbândă.

Laetiția Lucasievici. — La 30 Dec. s'a

închis expoziția d-rei Lucasievici. o tânără artistă cu deosebit talent.

Dacă pentru pictoră nu avem decât laude nu tot așa ne putem exprima față de *d. Steriade*, profesorul expozantei. D-sa ar trebui să renunțe la gloria de a-și avea o școală și, cât mai este timp, să-și lase eleva pe propriile puteri.

Una este a fi maestru cuiva și alta este a-ți influența elevii până la nepermis.

ION SAVA.

PRO AMICO

„Anul literar” semnat de *D. Mihail Sebastian* a sbrălit, prin justetea, nervul și precizia cu care era scris, perit de lup al unor gazete, ale căror prietenii ieșeau de acolo rău atinse.

Așa, de sub coloanele „Curentului” tipă un oarecare Jago (nu e cel puțin odiosul dar conturatul personaj Shakespearean) pentru gloria avariata a d-lui Gib. Mihăescu.

Tot cel ce semnează astfel mai scrie că numele d-lui Mihail Sebastian e predestinat de două ori martiriului. Tot așa cred și eu. Și nu de două ori, de o mie de ori. Nu pentru că prima parte a numelui amintește pe Mihail cel ucis mișește pe câmpia Turzii, iar a doua martiriul Sf. Sebastian; ci pentru că bietul om se vede silii, vai, cu parul anonimului să găsească *bund.* numai literatura d-lor Gib. I. Mihăescu, Cezar Petrescu și G. Topârceanu.

Poate că d-l Gib. I. Mihăescu să nu fi făcut nimic pentru gloria sa literară (ce poate? Sigur). Dar prietenii lui, bunăoară dela „Curentul” ce păzesc. Faimoasa damigeană de care s'a vorbit atât la „Curentul” să circule de două ori pe lună măcar dela Drăgășani la București și toate lucrurile merg dela sine.

Și *d. Petre Comărnescu* firește se așază asupra d-lui Mihail Sebastian (bietul om! sunt sigur că, numai visându-l pe d-l Petre Comărnescu discutând, a avut o vacanță destul de urâtă) un răspuns veninos.

D-l Petre Comărnescu scrie serios (și orice ați spune destul de ridicul) „Talgerul mînții noastre răsună liber și mândru (despre faptul că răsună, se convinge oricine, ce discută cu d-l Comărnescu. Totuși noi nu invităm pe nimeni). Nu lipim de el (de talger), când servim idealul etic din noi, ideile altora, nici nu-l ungem cu dulceață (d-l Comărnescu e la vîrsta, când dulciurile atrag mult) să prindem aurul de pe mesele părinților noștri.

Noi notăm însă zămbind că d-l Petre Comărnescu a scris în disperarea „Ultimei ore”, cam ca tot ce scrie.

CONST. PĂCLE

AȘA ȘI-AȘA...

bustul...

Merge vorba că la diferite cene literare, nu se face altceva decât se bea ceai, se mănâncă prăjituri și alte bună-tăți, se fleacărește și se bârfește; că scriitorii cari frecventează cutare cene, își cădelnițeau maestrul și nu recunosc în ruptul capului alt critic literar în afară de el; că maestrul, la rândul său, nu recunoaște alți scriitori în afară de acela cari-i bea ceaiul și-i mănâncă prăjiturile odată pe săptămână; că...

Vai, din nenorocire, lucrurile nu stau așa. Frecventez și eu cercul „Sburătorului”. Nu știu ce năravuri or fi la alte cene literare. Dar la „Sburătorul”, de unde n'am lipsit nicio Duminică seară, n'am fost omenit măcar o singură dată cu o ceașcă de ceai, cu toate că au fost zile când mi-ar fi prins bine! Și nici prăjituri n'am mâncat, deși am făcut în nenumărate rânduri aluzii că sunt nebun după dulciuri. Odată doar, așezându-mă din greșeală între două cuconițe, am luat o bomboană dintr-o cutie care circula numai în partea unde stau femeile.

Altfel d-l Lovinescu este cât se poate de primitor. Pe fiecare nou-venit îl poartă frumos pe scaun, îl întreabă apoi dacă are ceva de citit și-l invită la birou. De când merg în strada Câmpineanu, nu s'a descoperit nici-un geniu. Nici chiar în mine!...

Într-o Duminică seara, au venit la „Sburătorul” două figuri proaspete: un prieten și cu prietenul său. Unul avea niște manuscrise, — celălalt le păstra. S'abătuseră mai întâi pe la d-l Rebreanu, pesemne, căci au venit împreună. După ce au citit câțiva inși, d-l Lovinescu întreabă:

— Mai citește ceva?

— Să citească d-lui — interveni d-l Rebreanu, arătând pe unul din noii-veniți. Cel indicat, svăcni depe scaun, se ploconi în fața maestrului și spuse un nume. După ce își ceru iertare că e provincial. Apoi se întoarse la prieten, ceru manuscrisul și s'așeză la birou. Era o poveste de dragoste cu adulter, cu copii, cu scriitori găsiți pe stradă și cu întâlniri la hotel. Povestea era dramatică. Dar autorul o citea cu atâta patetism, încât râdea toată lumea. Din când în când, repeta:

— Aici e cam tare, maestre!

— Nu-i nimic! — îl încuraja d-l Lovinescu. Citește înainte.

D-l Rebreanu, râdea cu lacrimi și ceilalți îl imitau. Prietenul prietenului care citea, văzând că râde toată lumea, râdea și el. Povestea s'a apropiat de desnodământ. Era așa: „...femeea, indignată îl dădu nemernicului cu un bust în cap!...”

— Bine i-a făcut! — izbucni d-l Rebreanu.

Sfârșitul nuvelei, n'a mai fost auzit de nimeni! Și nimeni n'a mai văzut pe omul cu bustul, la cercul „Sburătorului”...

M. D.

EDGAR ALLAN POE, THE MAN

de MARY E. PHILLIPS

Timpu de ani întregi Edgar Poe, operele și semnificația lor, au fost foarte neglijate în Statele-Unite, sau cum a zis Bernard Shew, „acest aristocrat de litere n'a trăit atât cât a murit”. După două zile dela această moarte întâmplată la 7 Octombrie 1849, doctorul Griswold publică în „New-York Tribune” celebrul articol mincinos după memoriul defăimător al acestui autor. Acest memoriu, după cum se știe, a fost copiat sau citat în sute de articole americane sau străine și contribuie la creșterea legendei care între altele spunea că și-a omorât soția pentruca în această moarte să poată găsi inspirația celebrului și magnificului „Corbul”. Această legendă a avut mai ales în Statele-Unite unde, în a doua jumătate a secolului XIX, puritanismul era mult mai dezvoltat decât cultul literar.

În 1909, când se celebră centenarul nașterii lui Poe, reabilitarea începu. Păru foarte nedrept ca ostracismul să lovească un geniu ca acel al autorului „Povestirilor extraordinare”, în timp ce „Psalmii” regelui David — criminal și seducător — se bucurau în toată lumea de un credit universal și ca un Lawrence Sterne sau o George Sand să fie bine primiți în societate cu toată viața lor destul de puțin exemplară. În 1910 apăru biografia cunoscută a lui Poe, de George Woodberg și de atunci, studiile obiective asupra marelui poet, s'au multiplicat în Statele-Unite.

Printre ele, în locul de cinstire revine de drept, biografia lui Poe, scrisă de Mary Phillips. Fructul a zece sau douăsprezece ani de căutări, această lucrare este de dimensiuni considerabile. Vă puteți da seama de importanța sa, dacă vă vom spune că aceste două volume în 80. au 1685 de pagini și că abia la pagina 70 a primului capitol, „Acestora stud early childhood” aflăm că tânăra și drăguța actriță Mrs Elizabeth Arnold Poe, la 19 Ianuarie 1809, nu putu să joace rolul său de țărancă în pantomima „Mosque lui Airain” sau „Alberto și Rosabell”, căci în dimineața aceleiași zile născu un oarecare copil, Edgar.

În adevăr, rămâi aiurit în fața numărului fabulos de trăsături biografice, mici și mari, dar mai ales mici, cari se găsesc înșirate una după alta ca mii de perle, în această viață monumentală.

Căci sunt două concepțiuni posibile în viața unui scriitor. Sau mai bine, scriind această viață, ești absorbit de operă și materialele biografice sunt întrebuințate exclusiv pentru a explica această operă. Este concepția franceză obicinuită. Se zice că Francezul răsfoiește printre materialele puse la dispoziția sa numeroasele fapte sau incidente cari fără îndoială că sunt neînsemnate. Nu reține decât esențialul. Rezultatul e că lucrarea sa e relativ scurtă, chiar dacă ar fi o teză de doctorat.

După o altă concepțiune, biograficul scoate sistematic din preocupățiunile

sale, opera scriitorului studiat. Acesta dimpotrivă, spune că nici o faptă nu e neînsemnată sau indiferentă în viața unui om a cărui operă a fost studiată de alții și proclamată „mare”. Este concepția a celor mai mulți biografi englezi și americani și în particular a d-r Phillips. Parcurgând acest formidabil arsenal de fapte și de documente, trebuie Francez ar fi bineînțeles puțin enervat de această biografie „for biography sake”, unde nici un aliment nu e furnizat curiozității sale, ci misterioasele rapoarte ce au existat între intimul omului și intimul operei. Rămâne zdrăbit și descurajat sub acumulația noilor detalii cari vin fără milă să se adăugă celor vechi.

Propriu zis, aceasta nu e o singură biografie, sunt douăzeci. Indată ce P. intră în contact cu o nouă personalitate începe o nouă viață.

Un exemplu: în Februarie 1837 Poe familia sa plecă să se instaleze la Richmond, unde împărțea un etaj cu William Gawdus, bibliofilul scoțian. Numai d-r Phillips părăsind drumul drept întinde pe această potecă alăturat „William, al cincilea fiu al lui James Marion Petterson Gowaus, se născu 29 Martie 1803, la Hawksland Farm, districtul Lismahagou, Scoția. Avea doi frați. Destinată sfântului minister, urmează școala până ce implini 14 ani, etc...”

Tineți seamă că nu vrem să detestăm pe miss Phillips. Ea ne a oferit în mod cinstit cartea în care s'a jurat să ne dea viața lui Poe mai detaliată și mai amănunțită decât toate cele ce au precedat-o. Să ne plecăm în fața acestui loial „hero-worship”, căci eroul e de cinstite.

Adăogăm că iconografia celor două volume e admirabilă, din toate puncte de vedere. Cele 350 de ilustrații, bine gândite că nu sunt toate interesante; și multe sunt înifinit de prețioase și trebuie să recunoaștem că d-ra Phillips și-a dat multă osteneală să și le procure. Vom cita numai reproducerea drăgășei aquarele a Virginiei Poe, de Art G. Learned, desenul original al lui H. F. pentru pagina de titlu a faimoasei reviste „Stylus” (The Stylus, a monthly Journal of Literature proper, the Fine Arts and the Drama, edited by Edgar Poe—, Aureus aliquando Stylus, ferrus aliquando” (Poulus Jovins), scrisoarea pe care Poe a scris-o la 10 Martie 1849, și amuzanta caricatură a lui Poe pe care Darley o publică în „Dollar Magazine” în Ianuarie 1849.

Traducere de ZOE LECCO

literara

o seama de cuvinte

bazar

caricatura zilei

CAINE SIMȚITOR

Ludovic al XIV-a arată lui Boileau versuri compuse de el și-l întrebă cum le găsește.

„Sire, răspuse Boileau, nimic nu e imposibil Majestății Voastre; ați vroit să faceți versuri proaste și ați reușit!”

Un conferențiar care pare că nu posedă în cel mai înalt grad arta de a vorbi, insistă foarte mult pe lângă un prieten al său să vină să-l asculte. Într-o zi prietenul se execută și veni să se instaleze în primele rânduri din sală. Dar conferențiarul fu atât de monoton, încât înainte de sfârșitul conferinței, prietenul se sculă și plecă.

A doua zi, conferențiarul întâlnind pe soția prietenului său, îi zise:

„Soțul dv. n'a fost deloc gentil, ieri: n'a putut să asculte conferința mea până la sfârșit!”

Doamna care, câteodată are limba ascuțită, îi răspuse:

„O, domnule! Să n'o luați în nume de rău: soțul meu e somnambul!”

Regele Henric al VIII-a, al Angliei, acest tiran care a făcut să curgă mult sânge, aflând că episcopul Fischer a fost numit cardinal, ca răsplată pentru credința sa, strigă:

„Papa n'are decât să-i trimită pălăria de cardinal; dar eu voi purta de grijă să n'aibe cap ca s'o poarte!”

Crudul suveran se ținu de cuvânt; Fisher fu decapitat.

Într-o zi, ilustrul pictor Paul Bandry, care ceruse să se instaleze un post de pompieri lângă atelierul său dela Operă, în momentul când supraveghea aranjarea splendidelor sale pânze, arătă operele sale unui caporal de pompieri pe care îl silea să-l facă să înțeleagă importanța acestui lucru de opt ani.

„Ce nenorocire ar fi dacă astea ar lua foc, într-o zi”, îi zise el.

„Ah! da, domnule”, răspuse caporalul cu convingere, „căci pictura în ulei, știi d-ta, scoate un fum foarte urât... Eu știu, căci eram de față când a ars Opera, rândul trecut!”

Haendel, celebrul compozitor german, născut în Saxonia în 1684 și mort la Londra în 1759, avea o poftă de mâncare extraordinară. Într-o zi se duse la un restaurant și comandă o masă pentru trei persoane. După ce așteaptă câteva momente, cari îi părură foarte lungi, întrebă pe chelner:

„Ei bine, ce e cu masa mea?”

„Dar, domnule, aștept să vă sosească societatea!”

„Ei, atunci, servește „prestissimo”, răspuse Haendel; societatea s'nt eu!”

Cine e autorul devizei: „Libertate, Egalitate, Fraternitate” din ce timp această deviză e oficială și dacă ea n'a fost la origine mai complectă?

Deviza Franței republicane datează de la Iunie 1791 și a fost propusă de Clubul cordelierilor într-un proiect relativ la uniforma trupelor de linie și din garda națională. Urmiind proiectul, fiecare soldat avea să poarte pe pieptul său în partea inimii o plachetă cu cuvintele: Liberté, Egalité, Fraternité.

Autorul devizei pare a fi imprimeurul Momoro unul din principalii membri ai clubului Cordelierilor și tot el în calitate de membru al administrației departamentale a Parisului, a înscris-o pe edificiul în 1793, epocă de când a devenit oficială.

Sub teroare i se adăugă: sau moarte. Mare parte din casele particulare purtau pe fronton toată sau parte din deviză:

„Fraternitate sau moarte”, Libertate sau moarte.”

Multe din actele acelei epoci ca vignetele scrisorilor de administrație, buletinele Convențiunii, etc., purtau numai aceste două cuvinte: Egalité, Liberté.

Inscripția „Libertate sau moarte”, a fost ștearsă de pe fațada Tuilerilor, de pe monumente și de pe case în timpul reacțiunii termidiene.

Totodată o găsim încă pe drapelul armatei din epoca directoratului.

Republica din 1848 a adoptat deviza: Libertate, Egalitate, Fraternitate, fără niciun adaus.

ISCALITURI ȘI TELEGRAME

Toată lumea își amintește de-o veche anecdotă de care s'a răs mult. O doamnă în vârstă intră indignată într-un birou al poștei. Ea primi imediat o telegramă care semăna a fi de la fiul său, dar în care era imposibil să-i recunoască iscălitura. Această reflexie naivă va fi astăzi mai puțin ridiculă.

Societatea Birourilor Poștei din New-York va înființa între diferitele mari orașe un serviciu de foto-depeșe.

Textul telegramei reproduce însăși semnătura expeditorului și nu costă decât o sumă de două ori mai ridicată.

Această inovație e prețioasă pentru trimiterea documentelor, a pieselor administrative și textele în limbi ce comportă semne particulare, ca în chineză, rusă sau evreiască.

— Cam stios câinele d-tale. Dar latra noaptea, e simțitor?

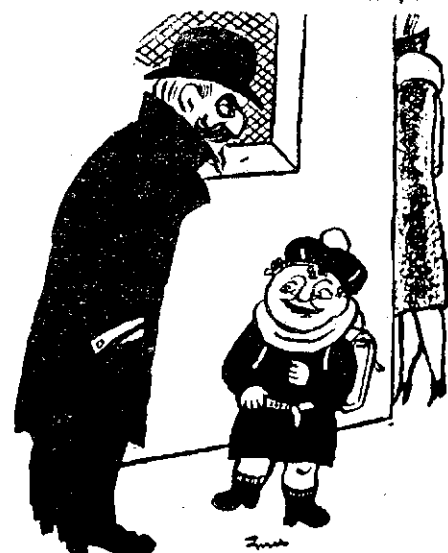
— Sigur, dacă-l deștepți, face hărmălaie mare...

PRECOCITATE...

— Hai să ne jucăm de-a „Adam și Eva”: tu îmi dai mărul tău și eu îți voi mânca îndată.

AMBIȚIE

— Micule, înveți bine?... Ai un loc bun în clasă? Ești silitor?...

— Oh! da, eu aș vrea să am în clasă locul de lângă sobă. (Life)

carti redactate în extrase

BORGIA

(ALEXANDRU, CEZAR ȘI LUCREȚIA)

Giuseppe Portigliotti

Numele Borgia a rămas sinonim cu tot ce a putut fi mai imoral și mai sfidător în istorie și adevărul, multă vreme discutat, a fost în fine definitiv stabilit de scriitorul italian Giuseppe Portigliotti (Payot). Din imensul material publicat de critici și de apoloziști (s'au găsit și de aceștia!) și din arhivele Vaticanului și ale unor particulari, autorul celei mai obiective istorii asupra vieții celor trei faimoși Borgia, — tatăl, fiul și fiica — ne oferă icoana cea mai vie care ne putea oferi prin discernerea și contopirea celor două versiuni pretinse istorice.

Reproducem tabloul în trăsăturile lui principale perfect obiective.

PAPA ALEXANDRU VI

INCEPUT DE ROMAN

Viața acestor trei Borgia, descrisă de un Dostoievski sau Emil Zolla, și constituită romanul care ar depăși toate romanele, fără să se inventeze ceva, nu încă reducându-se anume episoade.

Alexandru VI apare pe scena istoriei din obscuritate. Numele lui patronimic era Sancelor dar Calixte III îi fu unchiu și astfel la douăzeci și cinci de ani îi dă dar haină de purpură a prinților Bisericii și-i inspiră setea de bogăție a catalanilor veniți din Spania să stăpânească Italia papală. În curând el deveni unul din cei mai bogăți cardinali.

Rodrig (cum se numea atunci Alexandru VI) era un bărbat frumos, voinic și de o inteligență dublată de voință și marea ales de instincte și ambiții excepționale. Trecând repede prin filiera ecleziastică, ajunge lângă Calixte III pe care-l domină îndată. Prin funcția lui înaltă, de vice-cancelar al Bisericii, ajunge în scurtă vreme să facă tot ce voia, apropiindu-și sume din ce în ce mai considerabile. Când Calixte III rezista să-i semneze cine știe ce bulă aducătoare de mii sau zeci de mii de ducăți de aur, nu ezita să-i fabriceze semnătura emitând cele mai deonorante acte papale.

În acel timp de modeste experien-

mente, se spunea cu glas tare și chiar în loc înalt: oricine vrea ceva injust, necinstit, poate obține dela Papă. Se cotează bula în favoarea contelui Jean d'Armagnac, legalizând raporturile incestuoase cu o soră a sa, pentru care s'au plătit douăzeci și patru de mii de monete de aur...

De timpuriu viitorul papă Alexandru Borgia, își făcu faima de mare amator de femei și de cuceritor irezistibil. Papă Piu II i-a reproșat în plină adunare episcopilor prăvile scandaloase din primii doi ani de când era la Roma. Totuși își exercită înalta lui funcțiune, sub alți patru Papi între 1457 și 1492.

Extrem de bogat, făcea un lux care eclipsa totul. Frătuos, sensual, corupt, plăcut în societate, vorbind fermecător, el se lăsa în voia simțurilor lui fără a ține nicio țintă la viața, tronul papal, și mijloacele necesare. Într-un cuvânt, își asigură voturile cardinalilor fie cu sume importante, fie cu mari compensații în alt ordin, în caz de alegere.

Momentul se apropia: Numeroșii laici bastarzi crescuseră mari și puteau să împărțesească larg de ascensiunea pe tronul papal. Avea 60 de ani, dar era în plină vigoare. La primele două scrupule, sfântul scaun i se refuză. El făcu un efort disperat, aruncă alte mase sume ce de altfel proveneau și de pe urma voturilor asigurate de el papei și cedat, și în sfârșit se văzu ales și numele de Alexandru VI.

UN PAPA DIABOLIC

Simțindu-se acum atot puternic, simțindul sensual și lipsit de orice scrupule, dădu frâu liber tuturor pornirilor lui. Nu oficia cu plăcere și nici măcar corect decât rar. Lipsia chiar și la zilele cele mari când trebuia să apară, dar noaptea fusese darnică cu el, sau dacă era ocupat de vremea din crimele lui de lebre. Ocupațiile lui preferate erau două feluri: lucrative și senzuale și ambele cazuri nu puneau nici un scrupul în alegerea mijloacelor. Vinea îndrăgite oricui, cruci episcopale și pălării de cardinal. Un bandit, un criminal, dracul însuși, putea cumpăra orice. Când despre plăceri se știe precis că nu s'au refuzat-o nici pe Lucreția, fiica lui, nici chiar propriu-i sex nu-i fu străin.

Simoniac, desfrânat, sperjur, vânzător de locuri de episcopi și de cardinali, avar până la crimă, senzual până la incest, el înalță rugul lui Savonarola după ce văzu că nu-l poate conripe.

Cu humanismul și renașterea care cereau lumea ridicată, nu putea avea nici o legătură. Bisericii deasemenea nu-i oferi un ban. Cheltui însă sume fabuloase cu întărirea castelului San-Angelo. Singurul merit artistic, indirect, este apartamentul său dela Vatican, pictat de Pinturicchio, unde se petrecură atâtea orgii și unde puse să-i picteze o amanta de lungă durată, Julia Forneze, în madonă...

La 71 de ani era încă robust, strălucitor de sănătate, fermecător, cu ochii pătrunzători și buzele groase expresive și pierdea încă nopți întregi în faimoasele *convivium* la care dansau câte 50 de femei goale și apoi se dădeau pradă cui se nimereau, sub ochii lui, ai lui Cezar și ai Lucreției, ceea ce spunea destul de mult în privința legăturilor necurate dintre fiica și el și fratele ei.

Jean, fiul lui iubit, după o călătorie în Spania, se înapoie aducând tatălui său o andaluză ale cărei forme, demne de Junona, îl extaziară o vreme pe Papa cel îndrăcit. Îi plăceau însă tinerele fete și le vedea adesea noaptea în număr mare, dansând în apartamentul său, cu rochițe scurte care adesea cădeau cu totul în spre ziua. Slăbiciunea aceasta îl făcu să urmeze pe Lucreția la vârsta de 13 ani când se mărită întâia oară, până la batul nupțial și să asiste la desbrăcătul ei alături de mirele stupefiat. Iar când după aceea, tratându-și copila în emee, s'o făcă să asiste la o scenă demnă de transcris pentru caracterizarea moralului papă.

Un țaran traversa piața bazilicei cu două pe încărcate cu lemne. Câțiva oameni ai Papei, îl opriră, descărcară lemnele pe scinarea animalelor și scoaseră în grajdurile Vaticanului patru armăsari pe cari îi aduseră lângă epe. Cei patru armăsari își disputară prada prin o adevărată luptă dintre care două ură învingători pe deplin, în fața papii și a Lucreției așezați la una din ferestrele Palatului Papal.

Faptul acesta și participarea fetei lui la orgiile destul de dese la care participau câte 50 de nerechi desfrânați care nu neglijau nimic, făceau desigur din Lucreția care nu avea încă douăzeci de ani, una din profesionistele cele mai neasumate ale timpului care nu se mai da naraol din fața oricărei promiscuități. Dacă a mai asistat și la numeroase reprezentări date în onoarea ei de Papă la stațiunea de montă a Vaticanului, aceasta n'a mai putut contribui decât cel puțin s'o desvolte sub raport animalic mai mult decât prin exemplele nocturne în Palatul tatălui ei.

CRIMELE LUI BORGIA

Ceea ce culminează trista glorie a papii Alexandru VI sunt mai mult ca orice crimele lui fără de număr, exterminarea și diferitele căi dar mai ales prin otrăvirea atâtor nobili și cardinali a căror boală și situație o dorea pentru sine și ai săi. Biserica a cărei supremă demnitate o cumpărăse cu bani mulți, trebuia să fie pentru el nu numai mijlocul de a vinde iertări și demnități eclesiasice, dar și adăpostul din care amoralitatea, vițiul și lăcomia lui diavolească, să se poată manifesta în toată voia și

cele mai mari folpase. Deși distribuția unor noi creațiuni de cardinali îi aduse deodată peste un milion de franci aur, desi celelalte beneficii îi umpleau regulat lăzile și-i sporeau comorile — până și sub pretextul organizării unei noi cruciade stoarse averi imense din toată lumea creștină, — el nu putea totuși dormi mulțumit știind pe câția nobili și cardinali în jarul lui care dețineau averi imense ce puteau foarte ușor să treacă în patrimoniul lui. Incepu prin anularea câtorva testamente și sechestrarea bunurilor unor morți bogați, aparținând clerului, și sfârși prin a administra faimoasa *acqua tofana* atâtor iluștri nobili, bogătași, ori prinți ai Bisericii, procedând rapid la ridicarea tuturor bunurilor de care dispuseră ei, în folosul lui personal.

În multe din aceste întreprinderi avu sprijinul fiului său Cezar, care se dovedi un tot atât de mare criminal și senzual, ca și tatăl său. Astfel o lume întreagă începu să-și teamă zilele, din cauza averei. Mulți clerici bogați preferară să-și cheltuiască pe loc averea, s'o împartă rudelor, să-și ridice mari și scumpe monumente funerare. Dar Borgia veghia, în castelul San-Angelo, prima zilnic noui pensionari, de scurtă durată a căror soartă se cunoștea mai dinainte: otrava, ștreangul, tavanul celei sau pumnulul, apoi valul turbure al Tibrului, cu piatra de gât. Toate bunurile confiscate, locul pus la mezat, căci totdeauna se găseau și pe atunci amatori de înalte și mănoase demnități și afacerile casei Borgia mergeau de minune. Numărul victimelor creștea, teroarea îi aducea pe mulți să depună cu anticipație mari sume, numai spre a nu se găsi cumva pe lista primelor victime următoare. Comerțul cu cele sfinte continua și așa cea mai sigură dar scumpă desigur, era aceea care ducea prin camera Juliei Forneze care și-a îmbogățit neamul, dar mai ales prin aceea a Lucreției Borgia care acum își permitea după a doua căsătorie să se dea până și unui servitor care apoi se pierdea în apele aceluiaș Tiberu tăcuturn.

Cei doi Borgia nu-și cruțau nici neamurile. Jean Borgia, cardinal de Montreale, fu asasinat și depozdat de averea sa. Insusi fratele lui Cezar fu ucis de acest monstru pentru simplul motiv că-i sta în cale. Iar cei doi soți dinții ai Lucreției fură și ei uciși de acelaș Cezar Borgia din... gelozie cum de altfel avea să fie ucis și tatăl său.

Nemulțumiți se pare de înfințele bogății indigene, cei doi mari criminali istorici operară și la distanță mare, în din teritoriu păgân, la Constantinopol. Un prinț turc, Djem, fratele sultanului Băzaz II, fiind amenințat acolo, se refugiase în Europa. Aci Papa îl convinse să se ataseze la o cruciadă nouă și în acelaș timp trată cu Băzaz înlăturarea din calea prințului Djem a mizeriilor pământestii... pentru trei sute de mii de ducăți aur. Acordul stabilindu-se, suma se vărsă la Genova, iar șarmanul refugiat la sânul Bisericii Crestine de sub conducerea lui Alexandru VI plecă repede pe căile vecinicii.

Otrăvurile casei Borgia nu a fost comitate nici de Malatesta de Rimini, nici de Baelioni din Perusa, nici de Sforza din Milan și nici sub Ludovic XIV de marșchiza de Brinvillier sau de Voisin. Dar nici numărul victimelor acestor otrăvuri nu l-a întrecut nimeni. „Cantarella” și „acqua tofana” au rămas compozițiuni necunoscute. Se știe doar că aveau la

bază arsenic. Fabricația lor era foarte bine ascunsă, iar efectul calculat cu precizie, fie că era vorba de o moarte imediată fie că se prelungia procesul asinării pe un termen mai lung.

În nici o împrejurare vreun semn de slăbiciune, de părere de rău, de rețineră. Era în aceste bestii cu chip de om ceva în adevăr satanic. Și era desigur și gemenetele unei boli care n'a întârziat să se manifeste. Cezar avea sifilisul înscris pe figură. Papa Alexandru VI l-a avut sub forță și viciunea lui neobicinuită, exprimat în sincopela care l-au oprit adesea în timpul slujbei sau procesiunii și l-au prezintat sub un aspect nou, contrastant. Dar mai ales la moartea lui s'a remarcat putregaiul ascuns sub o vigoare care până după 70 de ani îl prezinta verde și capabil încă de nebuniile amorului. Otrăvit la 4 August 1503 de fiul său Cezar, rezistă două săptămâni, dar otrava și sifilisul îl înfrânseră în această lungă agonie în așa chip că ori cine îl vedea se speria de chipul lui și mirosul ce degața făcu pe toată lumea să fugă ca din fața necuratului.

La căpătâiul lui nu se citi o rugăciune, nimeni nu-l veghie și nici o lumânare nu arse. Întruțuația satanică era redată infernului fără nici o formalitate.

AUT CEZAR, AUT NIHIL

Cu deviza aceasta, fiul lui Alexandru VI urmări un tron și neputând aspira ca bastard, la tronul Bisericii, deși cardinal ajunsese, crezu că prin ajutorul imens al tatălui său îl va cuceri. Și de sigur, cu toate piedecile insurmontabile cu care au luptat ei, el totuși ar fi ajuns dacă mânia lui Dumnezeu nu-l îndemna pe el, creatură satanică a unui tată Satan terostru, să-i administreze otrava cu care împreună seceraseră până atunci atâtea vieți.

Ca înfățișare, cucerirea ca și tatăl lui, și înșela întotdeauna. Era mai mult insinuator decât cardinal, prior a nu fi pregătit în viața de senzualități de către Fiamefa, iar în cea de crime de tatăl său.

Când își văzu cumnata, Sanche d'Aragon, amețit de frumusețea ei, i-o răpi fratelui său. Dar când văzu că aceasta îi era înaintea și avea toate șansele să-l umilească, fără multă ezitare, îl ucise mișelește.

Numele lui și sprijinul papii îi dădeau speranțe nebunești. Tronul Neapolului i se părea sigur. Totuși origina lui nelegală și coroana sifilitică ce o avea pe frunte îl împiedicară să devie soțul unei principese a Franței care-l refuză.

Dar în fine se găsi în locul Charlottei de Neapoli, princesă de Aragon, o altă Charlotă, d'Albret, care în schimbul a două sute de mii de ducăți aur și a titlului de cardinal pentru fratele ei, consimți. Roma se ilumină în noaptea aceea, iar Cezar scrisse tatălui său în termeni extrem de licențioși, felul în care consumase mireasa.

Avea deci un fel de coroană, și cu banii tatălui său și sprijinul mercenarilor, uzând numai de mijloace lașe, cuceri una după alta mai multe orașe și provincii asupra cărora își întinse dominațiunea.

Luptând contra Catherinei Sforza care stăpânea Imola și Forli, mult invidiate pentru bogățiile lor, cuceri prin trădare prima, dar la a doua cetate lupta fu de lungă durată, ceea ce-i dispăcea și nu-i surădea. Parlamentă cu seniora a-

sediată, promițându-i viața, averea și onorurile. Dar Catherina Sforza îi răspunse: Cinc ar putea crede cuvintele unui Borgia?

Lupta continuă și printr-o nouă trădare, căzu și Forlì. Alte lupte urmară și condițierul cucerii și alte localități. Unde cuvintele lui erau crezute și se semnau acorduri. A doua zi, fără nici un motiv decât necinstea lui bestială, călca totul în picioare astfel procedă la Faenza cu Astorre Manfredi, cel mai frumos bărbat tânăr din acea vreme, care se trezi după câteva zile arestat, dus la San-Angelo unde înainte de a pieri în apele Tiburului cunosc și cele din urmă jigniri ce i se puteau aduce de cei mai imorali oameni ai timpului, papa Alexandru și demnu-i fiu, Cezar.

O altă ispravă, după atâtea „victorii” deloc glorioase, care desvăluie și mai mult profunda ignominie, sub omenescul odios a aceluia care fără însușirile odiosului său tată, aspira să-l depășească în crime și ticăloșii de tot felul: sub pretext că are trebuință de mai multe tunuri pentru atacarea Florenței, ceru împrumut artileria seniorului Guidobaldo, de Urbino. Nobilul, impresionat de faimă de războinic victorios a criminalului scobaritor din cel mai diabolic om care era șef suprem al bisericii catolice, i-o cedă și imediat ce rămase fără tunuri se văzu constrâns să-și cedeze și domeniul și să fugă spre a-și salva viața.

La Camerino lupta lui Cezar fu scurtă. După semnarea armistițiului, când așteptă nu se aștepta, trupele lui Cezar, năvălise în cetate, spânzurară pe senior și pe cei doi fii ai lui.

Toate aceste orori de condotier nu-l împiedicară însă pe faimosul Machiavel să facă dintr-un criminal abnorm și răspunzător acel *Prinț* care până și în zilele noastre servește de îndreptare alături conducătorii politici. Entuziasmul machiavelic se datora sau unei afinități patologice între un spirit teoretic cum era secretarul florentin și un duh de satanice realizări cum a fost Cezar, fiul papei Borgia proclamatul.

Dar calitatea succeselor militare ale celui care voia cu orice preț să devie un adevăr Cezar, era firesc să-l deservescă în cele din urmă: căpitanii lui începând să se teamă de trădările lui, sfârșiră prin a se înțelege cu o parte din cei trădați și complotul părea că va izbuti. Dar sărmanii rebeli nu aveau geniul răului ci numai o doză de revoltă și instinctul firesc de conservare. Întruțind aceleși arme de totdeauna, papa și demnu-i Cezar îi dezbină reșede și promițându-le iertare și pace, îi aduse pe toți la o întâlnire. Convinși că-i consideră utili, aceștia se lăsară amăgiți și eșiră întru întâmpinarea lui. O grupă de soldați ascunși îi atacă din flanc și ucise o bună parte din rebelii pocăiți.

Îndat de Machiavel, sprijinit în chip genial de drăcescul papă, având colaborator pe Leonarde da Vinci, monstrul acela care se credea sortit să fie un al doilea Cezar glorios, stăpâna atunci Italia de mijloc, răpiti Bisericii și seniorilor ucisi sau alungați banditește. De teama celor scăpați prin fugă, nu cruțau nici un mijloc să-i extermină, oriunde ar fi fugit și cu orice preț. Nu-și cruțau nici pe cei mai devotați executori ai crimelor lor, tocmăi spre a nu avea în jur de acei care le știau păcatele. După ce erau bine serviți, se dispensau comod de oricare, otrava, ștreangul sau pumnalul fiindu-le și mai credincioși tovarăși de acțiune.

Boala cea gravă de care suferea el

se putea numi *cesarita*. Până intratât îi intrase lui în minte să imite pe euceritorul Galiei, încât la întoarcerea la Roma din diversele campanii avute, își comanda astfel de primiri — foarte reci de altfel, care trebuiau să-i dea cel puțin iluzia gloriei militare și a unei aureole de erou legendar. Pompa și luxul ce desfășura întreceau orice imaginație. Numai costumul lui de gală costa o sută de mii ducați aur. Curtea lui întrecea pe aceea a lui Ludovic XII regele Franței și pe a tatălui său. Nu se mai pomenise și desigur că nu au fost întrecute etalările mitelor sale strălucite.

Era de o înșămfare nebuună. Nu acorda audiențe nimănui. Nimeni nu-i putea adresa cuvântul, în afară de căpitanul Micheletto, călăul său credincios. În reședința papală se mișca și dispunea ca la el acasă. Papa spre a nu se compromite, suspenda audiențele în timpul cât Cezar se găsea la reședință.

Tatăl avea teamă de fiul său și avea desigur motive temeinice.

Dar Prințul se dovedi foarte curând că nu fusese decât o marionetă a tatălui său și a instinctelor și pornirilor lui de criminal cu totul abnorm. Fu singura lui inițiativă pur personală.

Căci rămăsese singur și luera acum prin propria-i putere. Nicola Machiavel care sub noul papă veni la Roma ca orator al Republicii Florentine, constată cu uimire că *Prințul* lui se schimbase cu desăvârșire: complet desorientat, o jucărie în mâinile papei, neîndrăzindu nimic, slab, nehotărât, el sfârși prin a cădea închis în același loc sumbru de unde trimesese pe atâtea în apele Tiburului fără întarcere. I se făcu grația de a-l lăsa să plece. Fu însă arestat pe drum și abia după doi ani de captivitate puse să se refugieze la curtea regelui Novarei unde luând parte la o luptă, căzu la 33 de ani.

Urmele lui se pierdură cu desăvârșire. Amintirea isprăvilor ce a săvârșit nu se va șterge însă ușor, deși răspunderea cade în bună parte asupra tatălui său.

LUCRETIA

Sorăzătoare, veselă și senzuală, fiica papei Alexandru VI și sora lui Cezar despre care Machiavel ne-a dat o foarte greșită idee și o tot atât de greșită teorie. Lucretia Borgia, se situația pe bună dreptate și în clipă firesc oarecum între cei doi despre care v'am întreținut până aci. Ea este fructul teribilei credități paternale și al mediului atât de corupt și de imoral în care s'a dezvoltat.

Trista ei glorie i-o dă corpul ei, nimic altceva decât corpul. A guvernat Spoleto, a fost stăpână la Vatican, vice-papă recunoscută oficial, în lipsa tatălui ei, semnând atâtea acte importante — pe bani, bine înțeles, și toate acestea mai ales de datora faptului că se dăruia într-un chip de neerezut: și tatălui, și fraților, și servitorilor, tuturor. Și aceasta începând dela 12 ani!

Formată de celebra amantă a tatălui ei, Iulia Farneze, celebră prin frumusețea ei, Lucretia se mărită la 13 ani, iar tatăl ei, urmă pe miri în camera nupțială unde asistă la desfrăcarea rituală. Nu mult dură aceea împarte cu Iulia Farneză stăpânirea inimii tatălui ei și ea mai mult ca oricine dispune — contra aur — de toate favorurile ce le putea acorda ori și cui un Papă. Când i se scria sau i se solicita în termeni aleși ceva, ea răspundea grăbit:

Trebue bani, nu fraze.

Părăsita brusc de noul ei soț, ea consolă reșede, plecând în calitate regentă (cardinal) la Spoleto, însoțită de un cortegiu de gentilomi și prela Avea 19 ani și pleca din „ilustrul bordel” care era pe atunci Vaticanul. După 2 luni însă Papei îi fu dor de ea și readuse cu aceeași pompă la Roma un curând după aceea îi lasă în grijă conducerea întregii Biserici catolice și lipsi vre-o câteva luni dela Vatican.

Și cel de al treilea soț al ei fu un de Cezar.

Amorul alor săi cunoscut de toată lumea, urmărit zi de zi în atâtea manifestări deloc ascunse și complezența aproape inconștientă cu toată lumea făceau să circule epigrame și atacuri vehemente de care însă cei trei Borgii nu cunoștință fără a se sinchisi cât de puțin.

Un ambasador raporta despre papă, că își iubește fiica la un grad superlativ lăsând să se întrevadă crasa licență.

Într-o bună zi, papa Alexandru le trimi la trei ani un copil ca fiind al Cezar și al unei femei văduve. Dar nu tardă să revină și prin alt act, rezervat și recunoscu siesi acel copil, menținând „femea văduvă”. S'a stabilit că acela era fruct al unei legături înconștiente care la început fu pusă în scena altuia, dar mai apoi, dintr-un sfârșit puternic, fu schimbată paternitatea, fără ca primul tată să fi avut de obiectat, tatălui său (papa) care-l păseda de o odrasla. Femea însă, ma a celui infant Roman, cum i se spur rămase aceeași *soluta*, văduvită, care era alta decât Lucretia... Și ea impu recunoasterea sinistră.

LUCRETIA LA FERRARO

Plecată definitiv din Roma, ca s'a a lui Alfons I d'Este. Lucretia își schimbă viața și nu mai revină în atmosferă de vicii profunde a „familiei” sale. Ius amorurile ei nu încetară. Dar tot lor se schimbă. *Deși mai femeie, nu* însă de aproape, ea se complăcu oarecare poezie, produs și al mediu superior.

Astfel poetul venețian Bembo se părăsi de farmecile ei, și îi scrisese suri din cele mai frumoase. *Până* propriu-i cunstat se prinse în mreji de sireni coaptă și trebui să se departe spre a evita o tragedie.

Astfel Lucretia Borgia după ce a trăit la Roma viața bestială a tatălui și felui său, provocând atâtea crime, năd în frumoasa și nobila Ferra între oameni superiori și noștri exaltă nu putu face altceva decât să dea prilejuri de tragedii, făcând pe soț să-și ucidă frații iar pe toți cei apropiați să suferă cumplit, când plăteau cu viața scurtă și puțină iluzorie ce le procura.

Pentru Lucretia Borgia tot ce oferea, tot ce producea, tot ce vedea jurul ei, puterea papală, comerțul cele sfinte, asasinat, orgii, totul erosec și seninătatea ei rămase în firea ei neschimbată fu aceeași pe toți bărbații.

Între Alexandru și Cezar Borgia creștia completează un tablou în căruia veșnic omenirea se va îngrăi se va simți înșosită și jignită. De unii de alții, cei trei Borgia vor rămân în istorie exemplul cel mai tipic de realitate și crime făptuite fără su-